

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

ŽENSKÉ POSTAVY V PÍSNŮVÝCH TEXTECH
JAROMÍRA NOHAVICI

(FEMALE CHARACTERS IN THE SONG LYRICS OF JAROMÍR NOHAVICA)

OLOMOUC 2013
BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vypracovala:

Veronika Kučerová

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 25.06.2013

VERONIKA KUČEROVÁ

Za vedení práce děkuji Prof. PhDr. Lubomíru Machalovi, CSc.

Obsah

Obsah

Úvod	5
1. Život a dílo Jaromíra Nohavici v souřadnicích doby	7
1.1 Dětství, dospívání a studentská léta	7
1.2 Od knihovníka k písničkáři	7
1.3 Totalita	9
1.4 Po sametové revoluci	10
1.5 V novém tisíciletí	13
2. Teoretická východiska	16
2.1 Definice literární postavy	16
2.2 Pojetí literární postavy	16
2.3 Jména literárních postav	17
3. Vztah lyrického subjektu (písňového hrdiny a ženských postav)	19
3.1 Představení a oslovení postavy v textu	19
3.2 Pojmenování ženských postav	20
3.3 Vnitřní a vnější charakteristika	22
3.5 Charakter vztahu písňového hrdiny k ženám	25
4. Typologie ženských postav ve vybraných Nohavicových textech	28
4.1 Žena jako životní láska, partnerka a matka	28
4.2 Žena jako hravá láska	30
4.3 Žena jako objekt touhy a fantazie	31
4.5 Žena jako láska umírající nebo ztracená	33
5. Místo a význam, které Nohavica ženským postavám přisuzuje	34
6. Metafora ženy ve vybraných Nohavicových textech	37
6.1 Žena jako přírodní živel	37
6.1.1 Žena jako voda	37
6.1.2 Žena jako oheň	39
6.1.3 Žena jako Země	40
6.1.3 Žena jako vzduch	40
6.2 Žena připodobněna ke květům a plodům	41
7. Autorský přístup Jaromíra Nohavici k ženským postavám, souhrnná specifikace způsobu, jakým jsou v textech charakterizovány a reflexe rolí, které v nich sehrávají	43
Závěr	45
Resumé	47
Anotace	48
Seznam použité literatury	49

Úvod

Písničkářská tradice má v naší zemi velmi hluboké kořeny, sahající přes tramskou hudbu až k folklóru, který je součástí národní identity. V textech českých písničkářů se objevují prvky vlastenectví, rebelství a vzdoru. Patrná je také inspirace lidovou písní. Často se jedná o poetické texty plné metafor, symbolů a přirovnání. Písničkářství se totiž po celou dobu vyvíjelo v těsném kontaktu s poezií. Básně už v časech antických a dřívějších byly spíše přednášeny za hudebního doprovodu, než čteny. Rozhodující pro uměleckou kvalitu není ani tak to, zda jde o písničkový text, nebo autonomní báseň, ale estetická dotovnost dotyčné výpovědi (je jasné, že u písni hudba může text umocnit, stejně jako „knižní báseň“ umocňuje ilustrace, grafické zpracování apod.)

Tato bakalářská práce se zabývá tvorbou jednoho z předních českých písničkářů, básníků a překladatelů, Jaromíra Nohavici. Jeho texty se vyznačují velmi širokým tematickým rozsahem. Poměrně často však pracuje s motivem ženy, která je pro něho nejen inspirací, ztělesněním lásky a touhy, ale také domova a rodiny, kde hledá své útočiště. Rovněž vztah mezi mužem a ženou inspiroval mnoho Nohavicových textů, kde se objevují jak motivy mladé lásky dvou partnerů, tak i láska chřadnoucí, umírající, spojená s bolestí a smutkem.

Cílem práce je interpretace a výklad Nohavicových písňových textů, které byly inspirovány ženou v různých podobách. Zvláštní pozornost je věnována vztahu lyrického subjektu k těmto postavám, okolnostem a důvodům, které vedly autora k výběru motivů žen a dívek v nejrůznějších variacích. Snahou bude také zjistit, jaký význam přisuzuje Nohavica jednotlivým ženským postavám ve svých textech. Následná typologie ženských postav ve vybraných textech je vytvořena na základě jejich shodných charakteristik vnitřních i vnějších a vztahu k muži, který hraje v Nohavicových textech velmi důležitou roli.

V práci se bude vycházet především z nejrozsáhlejší a nejúplnější monografie, která se životem a tvorbou Nohavici zabývá – Hledání Jaromíra Nohavici. Jejím autorem je Josef Rauvolf. Dalším velmi aktuálním zdrojem informací i textů jsou písničkářovy oficiální webové stránky.

Začátek bakalářské práce je věnován životu a tvorbě Jaromíra Nohavici, jeho mládí, dospívání, profesním začátkům, jeho tvorbě za totalitního režimu, po sametové revoluci a v současnosti. K jednotlivým albům jsou připojeny autentické komentáře hudebních kritiků nebo samotného autora přibližující okolnosti jeho vzniku i události, kterými byl při tvorbě inspirován.

Teoretická část práce obecně vymezuje poznatky o literární postavě, založené na rešerši dostupné odborné literatury několika autorů. Stěžejním dílem, ze kterého teoretická část vychází, je kniha Daniely Hodrové *...na pokraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století*.

Dalšími významnými prameny jsou knihy Významová výstavba literárního díla od Miroslava Červenky a Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání od Bohumila Fořta. Teoretické vymezení literární postavy slouží jako výchozí bod pro interpretační část. Největší pozornost je soustředěna na definici, pojetí literární postavy a na jména, která postavám propůjčuje autor.

Interpretační část práce nejprve popisuje vztah lyrického subjektu k ženským postavám v textech písní. Současně odkrývá, jakým způsobem autor seznamuje čtenáře/posluchače s vnitřními i vnějšími vlastnostmi žen a dívek, jak je pojmenovává, zobrazuje, jakým způsobem je vnímá, jaký k nim zaujímá vztah a jakými básnickými prostředky je tento vztah vyjádřen. Na základě rozboru vybraných písňových textů je vytvořena typologie ženských postav, která se opírá o shodné znaky a charakteristiky a jejich vyjádření v textu. Další kapitola je věnována místu a významu, které lyrický subjekt ženským postavám přisuzuje. Lze říci, že se jedná především o místo vedle muže jako životního partnera a do jisté míry i ochránce. Samostatná kapitola se soustředí na metafory žen ve vybraných písňových textech, které jsou u Nohavici poměrně časté, a zároveň odkrývá jejich hlubší smysl. Na závěr jsou zhodnoceny a shrnuty role, které Nohavica ženám ve svých textech propůjčuje i způsoby jejich vyjádření, skrze které je posluchač vnímá a odhaluje.

Nohavica o ženách ve svých písních mluví takto: „Ženy jsou jiné bytosti. Najít k nim klíč není tak snadné. Možná že některým mužům chybí prostě jen trpělivost a touha. Odměna je ale sladká. Za branami městského opevnění každodennosti se rozprostírá překrásná krajina polí i luk, lesů i mýtin, potůčků i horských bystrin. Básník to ví, a proto tak často tluč na vrata.“¹

1 NOHAVICA, J.: Natašo lásko má. Archiv pod lupou [online]. 1980 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/natasa/natasa.htm>>

1. Život a dílo Jaromíra Nohavici v souřadnicích doby

1.1 Dětství, dospívání a studentská léta

Jaromír Nohavica se narodil 7. června 1953 v Ostravě v rodině známého novináře a básníka Jaromíra Nohavici. Rané dětství strávil v Opavě, kam se rodina přestěhovala, když mu byly dva roky. Matka pocházela z Velkých Karlovic na Valašsku, kam písničkář jako dítě často jezdíval. Ostrava, Opava a Velké Karlovice jsou místa, která jsou pro Nohavicu již od dětství důležitá a objevují se i v mnoha textech. Sám Nohavica přiznává: „Mohl bych vlastně říct, že Karlovice jsou pro mne mámou, Ostrava tátou... Dodnes cítím v sobě tu ďábelskou kombinaci máminy valašské prostoty, jednoduchosti, vesničanství a tátových intelektuálních pochyb, váhání a intelektuálštiny.“²

V dětství chtěl být Nohavica novinářem. V psaní ho otec podporoval zrovna tak jako v muzice. V rozhovorech často vzpomíná na to, jak v devíti letech dostal od otce psací stroj a později i kytaru. Jaromír stejně jako jeho otec i dědeček hrál v dětství často na heligonku. Doprovodným nástrojem písničkáře se však stala až v devadesátých letech.³

Brzy se naučil základní akordy a začal skládat své vlastní písně a také zhudebňovat básně svých oblíbených autorů. S kamarády založil první kapelu s názvem Nautilus Beat. Od čtrnácti let spolupracoval s kapelou Atlantis a Noe, pro které psal nejen texty, ale také v nich hrál. Koncem 60. let začal textovat i pro profesionální ostravskou skupinu Majestic, se kterou vystupovala i Marie Rottrová. Na střední škole ho kytara doprovázela téměř na každém kroku a v osmnácti letech spolupracoval i s rozhlasem.⁴

Po maturitě v roce 1971 nastoupil Nohavica na Vysokou školu báňskou, ale dlouho tam nevydržel. Po roční práci ve Vítkovických železárnách začal pracovat v knihovně. Práce ho bavila a tak se rozhodl pro dálkové studium knihovnictví v Brně. Psal texty pro jiné zpěváky a kapely, ale sám s kytarou nikde nevystupoval.⁵

1.2 Od knihovníka k písničkáři

V knihovně strávil Nohavica celkem devět let. Roku 1975 nastoupil na dvouletou vojenskou službu. Ve snaze získat propustku domů se přihlásil do vojenské soutěže talentů, kde ale svými poněkud provokativními písničkami, které se mohly zdát namířené proti tehdejšímu režimu, neuspěl. Sám vojnu hodnotí takto: „Mohl bych říct, že to byly ztra-

2 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 12

3 BRABEC, J. M.: Jaromír Nohavica. Folk&Country [online]. 2003, č. 6 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_31.htm>

4 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 26-33

5 BRABEC, J. M.: Jaromír Nohavica. Folk&Country [online]. 2003, č. 6 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_31.htm>

cené roky, ale co to jsou ztracené roky? Možná se mi podařilo spolknout nechutný citrón a vycucat z něj užitečné vitamíny. Na vojně se mi podařilo napsat první písničku Přelezl jsem plot, kterou mohu dodnes hrát. Něco se ve mně zlomilo.“⁶

O prvním skutečném zlomu lze hovořit v roce 1981, kdy se Nohavica rozhodl odejít na volnou nohu a žít se psáním textů. Spolupracoval tehdy především s Českým rozhlasem v Ostravě a pro tamní interprety napsal přibližně šedesát textů. Beze sporu nejslavnějším z nich byl text na melodii skupiny Black Sabbath „Lásko voníš deštěm“, který nazpívala Marie Rottrová. Časopis Melodie tuto píseň tehdy ohodnotil jako singl roku.⁷

V březnu roku 1982 byl Nohavica pozván na Folkový kolotoč v Ostravě, prestižní přehlídku folkových písní, kterou pořádal Milan Kaplan. Nebyl zde v roli písničkáře, ale novináře (měl na starost Kolotočový bulletin). Náhodou zde vznikla proluka v programu a Nohavicův přítel Josef Streichl ho přes nedůvěru pořadatelů dostal jako hosta do svého bloku. Nohavica zde zazpíval píseň Bulata Okudžavy, kterou přeložil jako Setkání s Puškinem, a dvě své, z níž jednou byla píseň Copak je to za vojáka. K údivu všech se na pódiu ukázal jako vyzrálý písničkář a okamžitě se stal jedním z největších objevů na folkové scéně 80. let.⁸

Renomovaný hudební kritik Jiří Černý hodnotil o pár let později Nohavicův výkon na Folkovém kolotoči takto: „Co se dělo pak, na to nemohu zapomenout. Duše mi začala světélkovat radostí nad tichým pokorným prostorem, který jako by se utvářel ne uvnitř písničkáře, ale kdesi kolem něho. Z chrámového ticha v sále jsem poznal, jak se nás všech Nohavica dotknul.“⁹

Nohavica se objevil na české scéně jako zcela výjimečný zjev, který se nedal k nikomu přirovnat. V té době již emigroval Hutka i Kryl a česká folková scéna se začala měnit. Místo písničkářských rebelů z šedesátých a sedmdesátých let orientovaných na zakázaný západ se objevuje Nohavica se svými prostými texty a zálibou v ruských písničkářích. Přestože v tehdejší Československu byla otázka ruské okupace stále aktuální, dokázal se Nohavica podívat na Rusko v jiném světle a především v překladech písní Vladimíra Vysockého a Bulata Okudžavy najít rebelství jemu bližší.

6 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 70-72

7 BRABEC, J. M.: Jaromír Nohavica. Folk&Country [online]. 2003, č. 6 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_31.htm>

8 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 70-72

9 ŠEVELA, V.: Výhry a prohry náruživého křížovkáře. Lidové noviny – příloha Pátek. [online]. 28. 11. 2003 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_30.htm>

1.3 Totalita

Hned po svém prvním veřejném vystoupení začal Nohavica rychle získávat popularitu, aniž by vydal nějakou desku. Mezi lidmi se šířily na kazetách písničky nahrané z jeho koncertů a vstupenky na Nohavicův recitál v rámci Folkového kolotoče 1983 byly vyprodány mezi prvními.¹⁰

Marie Rottrová pozvala tehdy Nohavicu na své turné po západních Čechách, ale vystupování v zájezdním souboru pro něj bylo pouhou epizodou, na kterou nebyl podle svých slov ještě dostatečně připraven. Spolupráci s Rottrovou přerušil kvůli samostatnému vystupování. Koncertoval po celé republice a dva roky po svém prvním vystoupení měl za sebou více než dvě stě padesát koncertů a s nimi spojené vyčerpávající cesty vlakem, přespávání na ubytovnách, učilištích a v bytech pořadatelů. „Sjezdil jsem Československo odleva doprava, hrál snad všude, kde se hrát dá, a zpíval snad všem, kdo o to stáli. Dokonce i těm, kteří o to tak moc nestáli, ale měli to v pracovní náplni.“¹¹

V té době byli folkoví zpěváci velmi dobře sledováni ze strany totalitní vlády. Velký úspěch u publika byl tehdy více než podezřelý a jakékoliv dvojsmyslné vtipy a narážky vedly často k zákazu činnosti. Nohavica měl kvůli cenzuře s vystupováním na veřejnosti dlouhodobé problémy, které vyvrcholily jeho vykazáním z plzeňského festivalu Porta. Mezi ostatními účinkujícími to tehdy vzbudilo velký ohlas a řada z nich odmítla vystupovat. Nohavica popisuje situaci na Portě takto: „Když jsem byl na Portě, tuším v pětasedesátém, a když mi poté v zákulisí prostě řekli svazáčtí funkcionáři, že bude lepší, když opustím Plzeň, tak jsem to přijal, že prostě bude lepší Plzeň opustit. Tak jsem odjel, a proč mě tam nechtěli a kdo mě tam nechtěl, si člověk může jenom domýšlet a vlastně v té hektické době to až tak úplně nejdůležitější nebylo.“¹²

V roce 1985 vyšla Nohavicova první deska a názvem *Cesty*, na které byly pouze čtyři písničky. První velká deska s názvem *Darmoděj* vyšla až v roce 1988. Jednalo se o album sestavené ze záznamů Nohavicových koncertů z let 1987 a 1988. V tom samém roce vydal Nohavica ještě osm písní na EP desce věnovaných Vladimíru Vysockému pod názvem *Písně pro V. V.* V roce následujícím vychází kazeta *Osmá barva duhy* s výběrem písníček, které se částečně kryjí s *Darmodějem* a *Písněmi pro V. V.*¹³

10 BRABEC, J. M.: Jaromír Nohavica. Folk&Country [online]. 2003, č. 6 [cit. 2013-01-31].

Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_31.htm>

11 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 106-113

12 VONDRÁK, Jiří – SKOTAL, Fedor: Legendy folku & country. Jota, Brno 2004, s. 364-365

13 FIALA, O.: Profil Jaromíra Nohavici. iHUDBA [online]. 14. 9. 2000 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_01.htm>

Osmdesátá léta označuje Nohavica za „černou řeku“, ponurnou a hektickou dobu, ve které měl co dělat, aby přežil. „Byl jsem vykloubený, zaskočený, napadený, nejistý, pobíhající, sám – jako ta doba. Byl jsem hozený do černé řeky, ve které jsem příliš netoužil plavat.“¹⁴

Do role protestního zpěváka byl Nohavica postaven, aniž by o to sám skutečně usiloval. Jako hrdina nebo bojovník proti totalitě se nikdy necítil. S odstupem času vzpomíná na svoje tehdejší pocity takto: „Před listopadem jsem byl nesvéprávný. Necítil jsem se v roli bojovníka dobře. To je jeden z důvodů, proč jsem byl v 80. letech tak nejistý a utíkal jsem – dovnitř do sebe. Ve skutečnosti nejsem rebel ani buřič, spíš lyrik. Netvrdím, že jsem byl zmanipulován proti své vůli – to bych lhal. Zpíval jsem o věcech, které mě těšily i trápily. Ale neustále jsem byl tlačěn do polohy nového Vysockého. Přijel jsem na koncert do města - a byl jsem symbol odporu.“¹⁵

1.4 Po sametové revoluci

Přelom 80. a 90. let se do dějin našeho národa vepsal jako období velkých společenských změn. Také Nohavica se musel vyrovnat s celou řadou nových skutečností. Na jedné straně se zbavuje pout totality, na straně druhé roste jeho popularita spojená s častým koncertováním daleko od domova. Velké pracovní nasazení, neustálé odloučení od rodiny, vykořeněný život a ztrátu pevného zázemí řeší písničkář stále častěji únikem k alkoholu. V roce 1990 ještě stačí vydat své druhé album *V tom roce pitomém*, ale jeho pití se začíná negativně projevat jak na koncertech, tak ve vztazích k lidem v jeho okolí.¹⁶

V roce 1991 se navíc objevilo Nohavicovo jméno v Cibulkových seznamech spolupracovníků Státní bezpečnosti, což rozpoutalo velkou bouři mezi jeho příznivci i hudebníky. Nohavica zvolil taktiku mlčení. K celé kauze se vyjádřil až na popud Karla Kryla, svého velkého vzoru, v rozhovoru pro týdeník Reflex v roce 1993. Zde uvedl, že se za totalitu několikrát sešel s jistým poručíkem z StB, který chtěl například zjistit, jak se Nohavicovy texty dostaly do časopisu Pavla Tigrida *Svědectví*, vydávaného v exilu. Podle Nohavici nešlo StB o to získat nějaké informace, ale spíš mu stále dávat najevo svoji existenci, držet ho v určitých mezích, protože oni už stejně všechno věděli. „V tom, že jsem se s tím poručíkem scházel, byla asi moje jistá pohodlnost, možná i zbabělost. A neschopnost říci ne, poslat je do háje. Ale mám čisté svědomí, nikdy jsem nikoho neudal.“¹⁷

14 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 112

15 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 110

16 FIALA, O.: Profil Jaromíra Nohavici. iHUDBA [online]. 14. 9. 2000 [cit. 2013-01-31].

Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_01.htm>

17 ČERMÁK, M.: Kejkliř. Reflex [online]. 1993 [cit. 2013-01-31].

Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/rozhovory/rozh_cz_00b.htm>

Ačkoliv se Nohavicovi přátelé a rodina za písničkáře postavili, někteří lidé mu jeho „pletky“ s StB zapomenout nemohou. Na sklonku roku 2007 se například objevuje píseň Jaroslava Hutky „Udavač z Těšína“, kde mu vyčítá jeho cestu do Vídně na sklonku 80. let a následné informace, týkající se především Karla Kryla, předané StB.¹⁸

Konflikty spojené s pitím alkoholu se neustále množí, Nohavica zapomíná texty během svých koncertů a je nepříjemný i ke svým fanouškům. Na popud svého dlouholetého přítele Karla Plíhala odchází v roce 1992 do léčebny ve Šternberku. Prodělává zde pouze polovinu z šestiměsíční léčby závislosti na alkoholu a opět se vrací na pódium. Návrat je to triumfální, dokonce před vyprodanou Lucernou. Ačkoliv mu pořadatelé zprvu moc velké naděje nedávali, Nohavica koncert bravurně zvládl. Navíc zcela změnil svůj styl života, soustředil se na práci a rok po svém návratu vydal nové album nazvané *Mikymauzoleum*. Toto album, které vzniklo ve studiu Karla Plíhala, je považováno za přelomové.¹⁹ Rauwolf označuje album *Mikymauzoleum* jako pojítko mezi Nohavicovou minulostí a porevoluční přítomností. Téměř polovinu písní z tohoto alba napsal písničkář již v 80. letech.

Nohavicovo vítězství nad alkoholem nebo spíše překonání této závislosti bylo tehdy často spojováno s jeho láskou k rodině a velkou iniciativou ze strany Karla Plíhala. Písničkář sám uvedl: *Plíhala*. Písničkář sám uvedl: „Uvědomil jsem si svoji cenu. To není pýcha. To byl ten čas podívat se do zrcadla, vidět, kdo jsi. Cenu jak pro jiné, tak pro sebe.“²⁰

Ke konci roku 1994 vydává Nohavica album *Tři čuníci*, které je určené nejen dětem. Na tomto albu se podílel Karel Plíhal jako spoluautor textu písně „Afričancata“ a autor textu „Podzimní“. Oproti jiným autorům píšícím pro dětské publikum používá Nohavica poněkud drsnější vyjadřování, sám hodnotí album těmito slovy: „Je to dětská deska, i když písničky na ní jsou jak dětské, tak nejsou dětské, jsou spíš takové hladivé.“²¹

Následující rok natáčí Nohavica opět písničky z Darmoděje, ale pouze s kytarovým doprovodem. Album vychází pod názvem *Darmoděj a další*.²²

Přestože Nohavica tvrdil, že po těchto úspěšných albech by si rád odpočinul, věnoval se rodině a oblíbené poezii, přichází koncem roku 1996 s překvapením v podobě nové desky *Divné století*, ve které se ohlíží za končícím 20. stoletím. Nohavica zde pracu-

18 BUCHERT, V. – KAISEROVÁ, Z.: Hutka nazpíval song o udavači Nohavicovi. Idnes.cz: zprávy [online].

12. 11. 2007 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://zpravy.idnes.cz/hutka-nazpival-song-o-udavaci-nohavicovi-fp2-/domaci.aspx?c=A071111_203710_domaci_klu>

19 ŠEVELA, V.: Výhry a prohry náruživého křížovkáře. Lidové noviny – příloha Pátek. [online]. 28. 11. 2003 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_30.htm>

20 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 165

21 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 216

22 FIALA, O.: Profil Jaromíra Nohavici. iHUDBA [online]. 14. 9. 2000 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_01.htm>

je s pestrými motivy, na první pohled od sebe velmi vzdálenými. Ve středu těchto zdánlivě nesourodých motivů stojí sám lyrický subjekt, který prožívá všechny „divné“ události jako obyčejný člověk, který miluje, pracuje, touží a neví, co ho čeká. „Album Divné století je plné hudebních, osudových i osobních souvislostí, každá písnička otáčí k posluchači jinou tvář.“²³

Století, ve kterém si evropské národy prošly obrovskými otřesy a změnami, začíná i končí pro básníka symbolicky Sarajevem, které se stalo záminkou k první světové válce a na konci století centrem válečných konfliktů na Balkáně. Kvůli práci na tomto albu odmítá Nohavica roli Osudu v Landově muzikálu Krysar, která byla napsána přímo pro něj. „Tyto písně vznikaly ve velkém tichu a za velkého soustředění. a ještě jedna věc je z nich patrná – to, že už dlouho nic nemusím... V tomto jsem osvobozen. Uvolňuje to ruce k takovému klidnému sebevědomí.“²⁴

Kvůli velkému úspěchu Divného století se rozhodl Nohavica připravit koncertní turné s doprovodnými muzikanty. Společně se Zdeňkem Vřešťálem a Vitem Sázavským vytvořili Kapelu, se kterou sehrál v roce 1997 celkem padesát sedm koncertů v Čechách, na Slovensku i v Polsku. Ze záznamu koncertů v Bratislavě, Českých Budějovicích a v Praze vzniklo nové album *Koncert*, vydané v roce 1998. Následující dva roky jsou daleko klidnější, Nohavica vystupuje sám, s kytarou a heligonkou, a zároveň začíná připravovat nové album, k jehož realizaci si přizval opět Víta Sázavského a Zdeňka Vřešťála a nově i Českomoravskou hudební společnost. V této spolupráci vzniklo album *Moje smutné srdce*, jehož hlavním tématem je láska.²⁵ Na rozdíl od Divného století zde Nohavica vykresluje své city v jejich nejhlubších podobách. Hudební kritici hodnotí toto album obvykle jako velmi zdařilé, nicméně nepřekračující vrchol, kterého dosáhlo Divné století. Ve skutečnosti je však těžké tato dvě alba srovnávat. *Moje smutné srdce* je daleko lyričtější, něžnější, tišší, textově i hudebně někde jinde než album předchozí. Milan Tesař ho ve své recenzi dokonce označuje za druhý Nohaviciův vrchol.²⁶

Ještě v témže roce velmi úspěšně spolupracoval Nohavica s pražským Divadlem Na Fidlovačce a přebásnil z polštiny libreto hry se zpěvy *Malované na skle*, ve kterém prokázal své básnické kvality.²⁷

23 VLASÁK, V.: Mnoha barvami dýchá Nohavicovo Divné století. Idnes.cz: kultura [online]. 25. 11. 1996 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_01.htm>

24 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 230

25 FIALA, O.: Profil Jaromíra Nohavici. iHUDBA [online]. 14. 9. 2000 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_01.htm>.

26 TESAŘ, M.: Jaromír Nohavica: Moje smutné srdce. Radio Proglas [online]. 25. 07. 2000 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_15.htm>

27 TICHÝ, Z. A.: Setkání Fidlovačky s Nohavicou bylo šťastné. MF DNES [online]. 12. 09. 2000 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_19a.htm>

1.5 V novém tisíciletí

Rostoucí popularita a úspěch nově vydaných alb přinesl písničkáři hlavně nezávislost, a to nejen finanční. Na začátku nového století řekl Nohavica v rozhovoru pro časopis Xantypa: „Jsem bohatý. Jsem konečně svobodný, zbavil jsem se tíží, které na mě padaly. Všichni to máme za sebou a teď už můžeme svůj osud formovat, jak chceme. Pro mě to je bohatství. Dělán, co mě baví.“²⁸

V roce 2002 měl premiéru celovečerní film *Rok d'ábla*, kde si Nohavica zahrál společně s Karlem Plíhalem a Čechomorem. Částečně je tento film fikcí a částečně se vrací ke skutečným událostem z písničkářova života v letech 1992-2000. Stěžejním tématem filmu je Nohavicova léčba ze závislosti na alkoholu.

O rok později vydává Nohavica další album s názvem *Babylon*. V porovnání s předchozími alby je instrumentálně prostší, ale o to více vyniká bravurní kytara Karla Plíhala nebo harmonika a trumpetá Radka Pobožila.²⁹ Hudební kritici hodnotí Babylon jako zralou a rozmanitou desku, která dává vyniknout písničkářovu charizmatickému hlasu. „Nohavica je ještě jistější ve zpěvu, jeho rozhled po žánrech se zpřesnil a hlas suverénně obsáhne všechny roviny. Písničkář je komentátorem, milovníkem, fanfaronem i vypravěčem, ostravským patriotem či chmurným pozorovatelem. Umí písňe vystavět jako strhující divadelní kusy zabydlené Eskymáky, ženami i mystickým převozníkem, jež míří do světa smrti.“³⁰

O dva roky později byl Nohavica nominován na udílení výročních cen Akademie populární hudby v kategorii zpěvák a píseň roku za píseň „Milionář“ z alba Babylon. V žánrových kategoriích se nakonec neumístil, ale zato byl oceněn soškou Anděla a uveden do Síně slávy. V tom samém roce má v Těšínském divadle premiéra hry *Těšínské niebo*, která vznikla na motivy Nohavicových písní s motivy Českého Těšína. Písňe v podání herců Těšínského divadla vyšly též na CD.³¹

Jako své osudové setkání označuje Nohavica setkání s internetem, který mu umožňuje nejen komunikovat s fanoušky, zveřejňovat své nahrávky, ale také svobodně podnikat s vlastními nápady a samostatně vydávat svá alba. Na konci roku 2006 přichází Nohavica s nápadem, který nemá v Čechách obdoby. Je jím vydání internetového alba *Pražská pálená*, které si mohou fanoušci legálně stáhnout z inter-

28 KROBOVÁ, A.: Jaromír Nohavica: Já chcu domů! Xantypa. [online] 10. 09. 2003 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/rozhovory/rozh_cz_03a.htm>

29 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 259, 261

30 VLASÁK, V.: Na Babylonu je Nohavica králem. Idnes.cz: kultura [online]. 3. 11. 2003 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://kultura.idnes.cz/na-babylonu-je-nohavica-kralem-dku-/hudba.aspx?c=A031103_121709_hudba_dpi>

31 RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. 1. vydání. Řitka: Daranus, 2007, s. 267-271

netu.³² Vedle písniček hodnotí proto recenze také Nohavicovu otevřenost experimentům. „Jeho přístup je na dnešní dobu hodně liberální, určitě to je citelný zásah do strategie hudebních vydavatelství. Ukazuje totiž, že dobrá hudba potřebuje především autora a posluchače.“³³

V ostravské hale Karolina se rozhodl nahrát Nohavica v roce 2006 své první koncertní DVD a live CD s názvem *Doma*, které vydal vlastním nákladem.³⁴

Ve stejné době se Nohavica obrací k vážné hudbě, fascinuje ho opera. Sní o tom, že přeloží operní libreto. Jeho zaujetí operou vyústí ve spolupráci s Národním divadlem moravskoslezským, pro které Nohavica překládá trojlístek Mozartových oper *Così fan tutte*, *Potrestaný prostopášník* aneb *Don Giovanni* a *Figarova svatba*. Svoji zkušenost popsal Nohavica slovy: „Jsem moc rád, že jsem se mohl potkat s geniálním skladatelem a Luděk Golat, ředitel Národního divadla moravskoslezského, mi dal tak velkou šanci. Pět let jsem mohl být v blízkosti génia, hodně jsem se dověděl z knih o jeho životě, intenzivně poslouchat jeho hudbu a vytvořit tři nové překlady jeho oper.“³⁵

Na začátku roku 2008 vydává písničkář koncertní album *Ikarus*, na které jeho fanoušci čekali s jistým napětím především proto, že mohlo být jistou konfrontací s dříve již zmíněnou písni Jaroslava Hutky *Udavač z Těšína*. V novém albu na nařčení a mediálně sledovanou kauzu reaguje Nohavica hned v několika písních. Jednou z nich je skladba **Já si to pamatuju**, kde zpívá o tom, že nezapomněl na léta totality, na lidi kolem, ani na vlastní útrapy, kterým musel čelit: „já o tom něco vím / *zasrané StB* / *já si to pamatuju* / *tu brůzu pamatuju* / *ty noci pamatuju* / *ta rána pamatuju* / *zákazy pamatuju* / *seznamy pamatuju* / *ty lidi pamatuju* / *sebe si pamatuju* / *zbabělce pamatuju* / *brdiny pamatuju* / *mlčící pamatuju* / *tebe si pamatuju* / *má lásko, pamatuju*.“

V písni **On se oběsil** s lehkou ironií přímo reaguje na rozsudky „*slušných lidí tohoto světa*“ vyřčené na jeho adresu, aniž by věděli, v jaké byl ve skutečnosti situaci, aniž by tušili, čeho byla tehdejší Státní bezpečnost schopna a jaké taktiky používala. „*Přišel mi poštou dopis / v něm tři slova / na bílém papíře písmena tyrkysová / a podle toho / jak je stavěna ta věta / myslím že píšou mi / slušní tohoto světa: / Běž se oběsit!*“

32 TESÁŘ, M.: Nohavica: Zpěvák dvacetiletí. Reflex. [online]. 2011, č. 9 [cit. 2013-01-31].

Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_37.htm>

33 CHLEBEK, P. Nohavicova Pražská pálená. Chytrák Tím [online]. 12. 03. 2006 [cit. 2013-01-31]

Dostupné na internetu: <<http://www.chytraktim.cz/clanek.php?ID=38>>

34 ŠPULÁK, J.: Pocta hale Karolina, písničkářům a slovu. Písničkář Jarek Nohavica vydal koncertní DVD a CD

Doma. Právo [online]. 18. 09. 2006 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_39.htm>

35 UHLÁŘ, B.: Jaromír Nohavica přebásnil Figarovu svatbu. DENÍK [online]. 05. 03. 2009 [cit. 2013-01-31].

Dostupné na internetu: <<http://www.denik.cz/divadlo/jaromir-nohavica-prebasnil-figarovu-svatbu.html>>

Písňový hrdina si představuje, co by se asi stalo, kdyby tento soud poslechl. Na konci písňe však rozsudek odmítá a závěrečným zvoláním „...*A dost!*“ jasně dává najevo, že si stojí za svou pravdou a že je nevinný.

V roce 2009 vydává Nohavica nové CD a DVD, opět jde o živou nahrávku z koncertu, tentokrát s názvem *V Lucerně*.

Nejnovější Nohavicovo album *Tak mě tu máš* vzniklo koncem února 2012 v Grandhotelu Prostějov. Písničkáře zde doprovází polský akordeonista Robert Kuśmierski a Jaromír Nohavica starší, který hraje na housle. Album pokřtil na třineckém festivalu Noc plná hvězd, který se konal koncem června 2012. Hudební publicista Jaroslav Šlupák hodnotí nové album takto: „Nohavica textař je rozkročen od polohy pozorovatele nálad společnosti až po glosátora vlastního života. Zřetelná jsou jeho chlapská (či občanská) naléhání, jazykově pak přívětivá a chytrá tak, že to svádí vnímat je jako poezii s hudbou. V tom zůstal jako autor neomylný,³⁶ Jiří Vaněk z hudebního serveru Koule.cz vyzdvihuje v souvislosti s novým albem především Nohavicovy básnické kvality podobně jako u Karla Kryla. „... Kryl byl především básník – a že básníka jeho rozměrů samozřejmě máme, byť jiného, lidovějšího; kde byl Kryl Vladimírem Holanem, tam je Jaromír Nohavica Jaroslavem Seifertem.“³⁷

V současné době se k příležitosti svých šedesátých narozenin, které oslaví 7. června 2013, rozhodl Nohavica zrealizovat projekt s názvem *Písňe od A do Z*, který na oficiálním webu písničkáře umožňuje fanouškům poslech nebo stažení Mp3 všech skladeb, které napsal. Každý týden se zde objevují další písňe, obvykle doplněné videem a kompletním textem. Nohavica je plánuje doplnit i o krátké komentáře o jejich vzniku nebo zážitku, který má s písni spojený.³⁸

36 Nohavica nahrál novou desku v prostějovském hotelovém pokoji č. 309. Idnes.cz: kultura [online].

09. 07. 2012 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://kultura.idnes.cz/nohavica-nahrал-novou-desku-v-hotelu-dvt-/hudba.aspx?c=A120708_212053_hudba_jaz>

37 VANĚK, J.: Jaromír Nohavica: Tak mě tu máte, jiný už nebudu. Koule.cz [online]. 03. 08. 2012 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <<http://www.koule.cz/cs/clanky/jaromir-nohavica-tak-me-tu-mate-jiny-uz-nebudu-29154.shtml>>

38 NOHAVICA, J.: Písňe od A do Z. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici [online]. 2012 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv_az/_archiv_az_index.htm>

2. Teoretická východiska

2.1 Definice literární postavy

Daniela Hodrová definuje literární postavu jako prvek prostupující všechny Hodrová definuje literární postavu jako prvek prostupující všechny vrstvy literárního díla v podobě svérázného motivu či komplexu motivů. „*Postava představuje takový prvek literárního díla epického a dramatického, který prostupuje všechny jeho roviny či složky a zřetelněji než jiné jeho prvky ukazuje na jejich propojenost.*“³⁹

Bohumil Fořt kategorizuje literární postavu takto: „Kategorie literární postavy Fořt kategorizuje literární postavu takto: „*Kategorie literární postavy patří mezi základní literárněteoretické kategorie a je pevně spojena především s rovinou příběhů samotných - vždy se vypráví příběhy o tom, že někdo někde něco činí nebo se někomu něco děje. Je zřejmé, že za literární postavy obecně můžeme považovat nejenom literární protějšky lidí, ale i jiné subjekty.*“⁴⁰

S podobným tvrzením se lze setkat také u Bohumil Fořt kategorizuje literární postavu takto: „Kategorie literární postavy Červenky, který upozorňuje na skutečnost, že postava tvoří v rámci literárního díla relativně samostatný celek, který odkazuje na určitý výsek skutečnosti. Tento výsek skutečnosti nemusí být člověk, ale „*může to být nějaká stránka lidské povahy, subjektivní prožitek, mravní nebo životní princip, historická tendence, ideál lidského jednání, metafyzický přístup a jiné.*“⁴¹

2.2 Pojetí literární postavy

Literární postava může být v textu realizována rozdílnými způsoby. Hodrová rozlišuje čtyři hlavní způsoby prezentace postavy v textu:⁴²

- 1) Promluva vypravěče o postavě – přímo charakterizuje postavu, popisuje její fyzické i psychické vlastnosti, chování, jednání, myšlení. Součástí této promluvy je i jméno postavy.
- 2) Dialogy a výroky jiných postav o této postavě
- 3) Vnitřní i vnější monology
- 4) Scénické poznámky – obvykle v dramatu, výjimečně i jinde

Eduard Petruš upozorňuje na skutečnost, že motivy, základní dynamické složky díla, které vytvářejí epickou dějovost i lyrické napětí, se sdružují do skupin, které dále tvo-

39 HODROVÁ, D. a kol.: ...na pokraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 519

40 FOŘT, B.: Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání. 1. vydání. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 13

41 ČERVENKA, M.: Významová výstavba literárního díla. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1992, s. 97

42 HODROVÁ, D. a kol.: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 519

ří samotné téma díla. Mezi nejdůležitější témata řadí **téma postavy a prostředí**. Příklady jednotlivých motivů tvořících téma postavy a jejich prezentace v textu se v základu shoduje s ostatními citovanými autory. „*Téma postavy tvoří motivy zevnějšíku, povahy, chování, jednání, jazykového projevu, myšlenek, citů atd. Tyto motivy mohou být jako charakteristika postavy uváděny vypravěčem nebo jinou formou přímého sdělení, ale mohou být sdělovány také jinými jednajícími postavami a postava je tak charakterizována zprostředkovaně.*“⁴³

Hodrová přichází s rozdělením literárních postav na **postavu – definici a postavu – hypotézu**. Toto pojetí je založeno především na tom, jakým způsobem přistupuje k postavě sám autor. O postavě – definici se lze dozvědět přímo od něj, je vysvětlitelná, explicitní a v textu plně determinovaná. Naopak o postavě-hypotéze se čtenář dozví od ostatních postav v textu, není plně vysvětlena a informace o ní mohou být zkreslené. Postava-definice může být jednak bohatá svou individuální charakteristikou, jednak to může být postava neindividualizovaná. Tyto dva typy postav v rámci jedné charakteristiky ale spojuje jeden podstatný rys, a to že jsou naprosto bez tajemství, nemají žádný nezjevený vnitřek.⁴⁴ Postava-hypotéza může pro čtenáře i ostatní postavy nabývat různých významů, přičemž tato otevřenost je součástí autorovy strategie. Do textu přichází jako neúplná a postupně dochází k vysvětlování jejího charakteru. „*Tam, kde se jedná postavu-hypotézu, není postava nablížena jako totalita, celek ve chvíli tvorby hotový a do díla jako-by pouze přenesený, ale jako silueta, torzo, které se v této neurčité a fragmentární podobě objevuje v díle a které se autor pokouší v textu rekonstruovat.*“⁴⁵

Autorka současně zavádí pojem **hypotetizace**, který představuje přibližování se postav - definice k postavě-hypotéze. Tento posun neznamena odklon od reality ke smyšlenice, ale naopak nabízí možnost vytvoření komplexnějšího obrazu reality.⁴⁶

Forť se zabývá různými přístupy ke zkoumání literárních postav a následně předkládá dvě zcela odlišné cesty. První z nich představuje strukturalistický přístup, který chápe postavu jako narativní element existující pouze v textu a skrze něj. Takto chápaná postava jako narativní funkce je zkoumána pomocí sémiotiky, lingvistiky a logiky. V protikladu stojí přístup, který porovnává literární postavy s reálnými postavami a využívá přitom nástrojů psychologie, filozofie a estetiky.⁴⁷

43 PETRŮ, E.: Úvod do studia literární vědy. 1. vydání. Rubico: Olomouc 2000, s. 102-104

44 HODROVÁ, D. a kol.: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 556

45 HODROVÁ, D. a kol.: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 546-547, 556

46 HODROVÁ, D. a kol.: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 552

47 FOŘT, B.: Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání. 1. vydání. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 12-13, 56-57

Podobné rozdělení jako Hodrová uvádí rovněž Fořt, který mluví o přímé a nepřímé charakteristice postav. Zatímco v přímé charakteristice se lze seznámit s postavou přímo prostřednictvím vypravěče nebo jejího vlastního sebehodnocení, v nepřímé charakteristice konstruuje čtenář postavu podle vlastních představ a vyvozuje závěry na základě konkrétních situací. „*Přímá definice se vztahuje k tomu, co je nám explicitně řečeno, nepřímá prezentace se vztahuje k tomu, jak postava koná.*“⁴⁸

2.3 Jména literárních postav

Jméno postavy představuje důležitou součást charakteristiky postavy v textu. Za základní funkce vlastních jmen v literatuře je považována **identifikace** a **individualizace** postavy. Žaneta Dvořáková upozorňuje na specifické situace, ve kterých dochází k narušování základní identifikační funkce vlastního jména. Jednou z nejčastějších situací je, když postava jméno nemá nebo naopak když je několik postav pojmenováno podobně či dokonce zaměnitelně. I postavy beze jména je nutné nějakým způsobem označit. Nejčastěji se používá apelativum (krysař, učitel), iniciála, opis jména, méně často zájmeno. Přestože tato jiná označení přebírají základní funkci jména, jsou stále vnímány jako náhražky, jejichž identifikační funkce je oproti vlastním jménům výrazně narušena a oslabena.⁴⁹

Hodrová tvrdí, že v literárních textech 20. století se objevuje daleko silnější a nápadnější vazba jména postavy s celkem textu a jeho smyslem, než tomu bylo dříve. Dokonce mluví o boomu jména postavy, který je „odrazem excesu, který je „odrazem excesu individuality a individuálnosti, později pak jejich krize a zároveň jakési hypertrofie jmen, k níž v tomto století dochází v souvislosti s orientací filozofie na jazyk a jeho problematický vztah ke skutečnosti.“⁵⁰

Zatímco dříve byla bezejmennost ukazatelem na postavy obyčejných lidí, ve 20. století je spojena i se symbolickými postavami, velmi výraznými, neobyčejnými a výjimečnými. „Uprostřed jmen vlastních dodává apelativum a alegorické jméno (hranice mezi těmito typy se často stírá) postavě charakter výjimečnosti, svědčí o jejím mimořádném zhusta symbolickém postavení.“⁵¹

Dvořáková uvádí několik důvodů, díky kterým jsou postavy beze jména. Jedná se především o **zevšeobecnění**, kdy postava nevystupuje jako individuum, ale zastupuje určitý typ. Dalším důvodem je **ztráta identity** nebo **skrytí identity** literární postavy.⁵²

48 FOŘT, B.: Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání. 1. vydání. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 64.

49 DVOŘÁKOVÁ, Ž.: Jména postav v próze a nejednoznačnost jejich identifikace. Bohemica Olomucensia. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, č. 2, roč. 2010, s. 246-252.

50 HODROVÁ, D. a kol.: ...na pokraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 600.

51 HODROVÁ, D. a kol.: ...na pokraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 607.

52 DVOŘÁKOVÁ, Ž.: Jména postav v próze a nejednoznačnost jejich identifikace. Bohemica Olomucensia. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, č. 2, roč. 2010, s. 246-252

3. Vztah lyrického subjektu (písňového hrdiny) a ženských postav

Při zkoumání vztahu písňového hrdiny⁵³ k ženským a dívčím postavám v písňových textech vyvstává celá řada otázek, jejichž zodpovězení si žádá různé úhly pohledu. Nejdříve se zaměříme na způsob, jakým písňový hrdina ženské postavy představuje publiku, zda jsou pouze zakomponovány do nějakého příběhu nebo k nim lyrický hrdina přímo promlouvá, jaká jim propůjčuje jména, jak popisuje jejich vzhled, vlastnosti a svůj vztah k nim.

3.1 Představení a oslovení postavy v textu

V Nohavicových textech lze najít několik způsobů, jakými jsou ženské postavy zobrazeny a představeny čtenáři či posluchači. V některých případech popisuje vypravěč reálnou ženskou postavu v kompozici nějakého příběhu (Mladičká básnířka), jinde se lze setkat s ženským prvkem v podobě vysněných přeludů (*Kosatá a zubatá*). Velmi často k ženským postavám přímo promlouvá, a to buď celým textem (*Zestárli jsme lásko*), nebo jen v některé z jeho částí (*Mám jízvu na rtu*).

Můžeme si také všimnout různých způsobů, jakými lyrický hrdina k ženám a dívkám přistupuje, jak na ně volá a jak je oslovuje. Na svou životní partnerku, snoubenku, nevěstu či milenkou se vypravěč obrací s důvěrou a porozuměním, přičemž volí tykání, například v písni **Mám jízvu na rtu** z alba Ikarus (2008): „*A i když mě to táhne tam a tebe občas jinam / na špatné věci pro ty dobré zapomínám*“⁶⁴

Naopak u žen, které jsou pro něho nějakým způsobem vzdálené či nedosažitelné, vyjadřuje určitý odstup a úctu k nim vykáním. Například v písni **Petěrburg** z alba *Divné století* (1996): „*Mému žalu na světě není rovno / vy jste tím vinna Naděždo Ivanovno*“ nebo v textu **Líbíte se mi** z alba *Moje smutné srdce* (2000): „*vy se budete malinko vzpouzet / já napiju se vína a řeknu pouze: / Líbí se mi líbí se*“

53 Vedle výrazu „lyrický subjekt“ je v textu práce ze stylistických důvodů rovněž použito označení „lyrický hrdina“, „písňový hrdina“ či „vypravěč písně“, které jsou považovány za synonymní.

54 Veškeré citace písní jsou čerpány (pokud není uveden jiný odkaz) z oficiálních internetových stránek Jaromíra Nohavici – http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/_texty_index.htm

3.2 Pojmenování ženských postav

Sám písničkář přiznává, že vlastních jmen užívá v textech velmi často. V jednom z vlastních článků zveřejněném na jeho oficiálních webových stránkách se je dokonce snaží spočítat a poněkud s nadsázkou je označuje jako „svůj virtuální harém“.⁵⁵

V celé řadě kompozic se objevují ženská křestní jména již v samotném názvu písně, například *Pro Martinu*, *Pro malou Lenku*, *Bláznivá Markéta*, *Karolína*, *Margita*, *Maruška*, *Monika*, *Maria Panna*. Jinde jsou zakomponovány v textu nenápadným způsobem, který se na první pohled jeví téměř jako náhodný, ale brzy lze velmi jasně pochopit, že má pro písňového hrdinu stěžejní význam. Například u písně **Heřmánkové štěstí** popisuje, jak zahlédl dívku, která se mu líbí, přibližuje její vzhled, vůni, ale i prozatímní nedosažitelnost a teprve až na konci první sloky odkrývá její jméno:

*„Madonu Donatella / jsem zahlídl jak zhášela svíci / heřmánkem zavoněla / já nevěděl co jí mám říci / nad horizontem už mi hvězda bliká / ještě není moje / ještě se mě nedotýká / ucítil jsem vůni heřmánku / už mi to začíná / už křičím ze spánku / Martina!“*⁵⁶

Některá dívčí jména se v textech objevují opakovaně. Jedná se především o jména spojená s nejbližšími lidmi hlavního hrdiny a zároveň samotného básníka – životní láska a manželka Martina a dcera Lenka. Vedle Heřmánkového štěstí se Martina objevuje také v písni **Pro Martinu** z alba *Ikarus* (2008) a to nejen v názvu: *„Koupil jsem kytaru v bazaru v Těšíně / a zpívám pod okny Martině.“*

Lence je věnována píseň **Pro malou Lenku** a **Ukolébavka pro Kubu a Lenku**.

Nejčastějším jménem, které se prolíná napříč celou Nohavicovou tvorbou, je **Markéta**. Je hlavní postavou písně **Bláznivá Markéta**, z roku 1982⁵⁷, kde je představena jako uklízečka z těšínského nádraží: *„Bláznivá Markéta / v podchodu těšínského nádraží / zpívá a zametá / je to princezna zakletá / s erární metlou jen tak pod paží / když zpívá a zametá.“* Objevuje se i v dalších textech, jako například **Možná se mýlím** z alba *Darmoděj* (1988): *„vy jste mi nebyli na svatbě za svědky / bláznivá Markéta / ta mi svědčila / že kdo vchází do světa / jako by vypustil motýla“*, v písni *Ikarus* ze stejnojmenného alba (2008): *„až budu jako klaun Ferda / kdo bude chtít mi úder dá / a já na dvoře divadla opiju se s Markétou“*, i v písni **Českým Budějovicím**, která vznikla ve spolupráci s Karlem Plíhalem, který je nejen spoluautor textu, ale i autorem hudby: *„Žižkově náměstí je taneční parket / a Černá věž přísná gardedáma / tisíce Ondřejů a bláznivých Markét / drží se za ruce a jdou s náma.“* V písňovém textu **Jiné to nebude**, ze

55 NOHAVICA, J.: Natašo láska má. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 1980, 2008 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/natasa/natasa.htm>>

56 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 28

57 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 163

zatím posledního alba *Tak mě tu máš* (2012) lyrický hrdina dokonce k Markétě promlouvá takovým způsobem, jako by ji hledal: „*nebe je hvězdama poseto / kde se touláš moje Markéto*“. V posledním z uvedených textů a v písni *Ikarus* chybí přívlastek „bláznivá“, který je spojen s Markétou ve většině textů, kde se toto jméno objevuje.

Postava „bláznivé Markéty“ písničkáře provází již mnoho let, a tak není divu, že posluchač/čtenář znalý Nohavicovy tvorby, považuje postavu Markéty za postavu s reálným předobrazem. Nohavica sám je ale ohledně zveřejňování skutečných inspirací písni velmi zdrženlivý.

„Co když je píseň silná právě tehdy, když ze střípků našeho pozemského světa vytvoří svět jiný, mikrosvět, v němž se setkávají lidé a věci a slova a činy, a setkávají se z jiných příčin než jen z těch každodenně důležitých. Co když největším magnetem písně je právě její tajemství.“⁵⁸ Cesta mezi realitou a výsledným dílem je velmi spletitá, není zde možné hledat přímou souvislost. Na adresu „bláznivé Markéty“ dodává: „K čemu Vám bude fotografie Bláznivé Markéty? Její data narození, bydliště, příjem, výška hlasu, repertoár, životopis, vztah k autorovi. K čemu Vám bude šmírovat ji pod okny. Dozvíte se více, než jste se dozvěděli z mé písničky?“⁵⁹

Vedle běžných dívčích jmen se v textech objevují i jména alegorická. Například v písni **Děvenka Štěstí a mládenec Žal** (1988) jsou štěstí a žal představeny jako muž a žena, ženich a nevěsta, kteří jsou vzájemně propojeni, a my ostatní je neovlivníme, nýbrž můžeme pouze přihlížet (jako svatebčané): „*Děvenka Štěstí a mládenec Žal / spí v jedné posteli kterou jim vítr stlal / v plátěných bazukách se tulí ve spánku / z jednoho talíře snídají pohanku [...] ženich a nevěsta / my jejich svatebčané / na cestách necestách / čekáme co se stane*“⁶⁰

V písni **Kosatá a Zubatá** z roku 1986⁶¹ Se hrdina toulá nocí temnými uličkami a potkává dvě dívky: „*a v té tmě horší než v pytli / v kterém se topí kořata / mne náhle kolem krku chytly / dvě holky Kosatá a Zubatá*.“⁶² Obě jména se spojují v jediné alegorické postavě smrtky, která je v lidové slovesnosti často popisována jako kostlivec s kosou. Motiv smrti je zde varováním, že vztah s oběma z nich může být pro lyrického hrdinu zničující. On sám to jasně pocítuje: „*Cítil jsem divnou bolest v hrudi / jak bych měl ránu sečnou*.“⁶³

58 NOHAVICA, J.: Bláznivá Markéta. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/blazniva_marketa/marketa.htm>

59 NOHAVICA, J.: Bláznivá Markéta. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/blazniva_marketa/marketa.htm>

60 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 17

61 Tamtéž, s. 164

62 Tamtéž, s. 51

63 Tamtéž, s. 51

3.3 Vnitřní a vnější charakteristika

Vnější charakteristika ženských postav je čtenáři předkládána velmi opatrně, spíše v náznacích. Pokud písňový hrdina vůbec vykreslí fyzickou podobu ženské postavy, pak jen velmi nevýrazně. Spíše se zaměřuje na určité motivy, které ho přitahují a ostatní nechává skryté. Nejvýrazněji odkrývá pravděpodobně ženskou siluetu, tělo nebo část postavy, která ho jako muže nenechává chladným. Například v písni **Dívky v šatech z krepdešinu** z roku 1982 vede lyrický subjekt jakýsi vnitřní boj, kde je na jedné straně oslněn mládím a nádhernými siluetami dívek, na straně druhé brzdí svoji fantazii a kvůli své ženě a dětem se snaží pokušení ubránit. „*Dívky chodí v šatech z krepdešinu / já se z těch dívek div nepominu / [...] / co má být ukryto ať je kruci skryto / kdopak má vydržet tohleto neurčito / tyhle ty siluety devatenáctiletý / [...] / slunce kolem léta bývá rozžhavené / a holky v krepdešinu jsou jako pod rentgenem / lepší je doma sedět / má-li ženu a dvě děti.*“

Podobně nedosažitelná a současně provokující je pro písňového hrdinu žena za oknem protějšího domu v písni **Silueta**, z alba *Moje smutné srdce* (2000), kde přiznává, jak těžké je nepodlehnout vlastním fantaziím, když vidí pouhý obrys její postavy: „*je to těžké nepodlehnout vlastním snům / když se mihne na roletách / vaše černá silueta.*“ Nakonec přeci jenom naznačuje rezignaci: „*Zatímco váš muž zaparkoval já jdu spát / převracím se z boku na bok / je mi úžko je mi slabo.*“

Při popisu vzhledu jsou použita jednoduchá spojení, především přívlastek „krásná“, nebo přirovnání, která svádějí čtenáře k představám o kráse téměř nadpozemské. V písni **Potulní kejklíři** z roku 1984⁶⁴ vykresluje tanečnici Marínu a její krásu. Následně poodhaluje její vnitřní neklid, který jí, jako jedné z kejklířů, nedovolí zůstat na jednom místě: „*a krásná dívka jménem Marína / zatančí tanec pohanského bůžka Odina / [...] vozíček z lípových dřev po hlíně drkotá / červená nepokojná krev je erbem života / všechno co chceme ležít před námi / za devatero polí devatero řekami.*“

V **Těšínské** z alba *Divné století* (1996) opěvuje krásu své nevěsty velmi poeticky, přirovnáním ke šperkům: „*Bydleli bychom na Sachsenbergu⁶⁵ / v domě u žida Kobna / nejhezčí ze všech těšínských šperků / byla by ona.*“

Vedle siluety odhaluje lyrický hrdina také vlasy a oči ženských postav. V textu písně **Láska je jak kafemlýnek** porovnává vlasy své milé se svými: „*Tvoje vlasy havran utkal / moje včelí dech.*“ Na první pohled velmi výrazný fyzický rozdíl dvou hlavních hrdinů předznamenává i rozdíl v jejich temperamentu. Černé tvrdé vlasy podobné peří havranů sto-

64 NOHAVICA, J.: Písň Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 165

65 Na přelomu 18. a 19. století se na území dnešního Českého Těšína rozkládala průmyslová čtvrť města Saská kupa, německy Sachsenberg. Město Český Těšín vzniklo až v roce 1920

jí zcela v protikladu s jemnými medovými vlasy z „dechu drobných včel“, stejně jako temperamentní energická dívka s klidným a tichým lyrickým hrdinou. Povahový rozdíl je patrný i ve verši následujícím: „*ty jsi řeka krásně prudká / a já tichý břeh.*“

Dlouhých vlasů i ženských tvarů si všímá i v písni **Sestřičko ze špitálu** z alba *Babylon* (2003): „*Sestřičko ze špitálu s dlouhými vlásy / píšu vám dopis plný něhy a lásky / [...] / Pod lemem vaší sukně spatřil jsem málo / však stačilo to k tomu aby se špatně spalo.*“

Barvy vlasů si všímá dalším písňovým textu **Velká voda** ze stejného alba, kde je povodeň personifikována do ženské podoby: „*Po kotníky mokrá havraní vlas.*“

Očím své lásky věnuje lyrický hrdina celou píseň **Dívka s velkýma očima**. „*Ve tvých velkých očích / pomalu se ztrácím / chtěl bych se neutopit / nemám na to věk / Co si mám počít / dá mi to práci / blouposti nenatropit / jak jsem řek.*“ Přirovnává je ke zločinu, nazývá světovým unikátem. „*Má lásko máš velké oči / a svět se teď se mnou točí / zvedá se opona / lásko máš velké oči / a tvé oči to je zločin / ve jménu zákona / jsi největší unikát světových scén / já říkám jen / lásko dobrý den.*“

Následně přiznává své milé, jak moc je jí okouzlen a nic již nezachrání jeho zamilované srdce. „*Tvoje velké oči / jsou dvě mlýnská kola / kdo rychle neuteče / skončí v nich skončí v nich / Už se voda točí / o pomoc už volám / a slyším každý večer / tvůj smích.*“

V textech písni Nohavica rád, i když opět pouze v náznacích, vykresluje oblečení, které lyrického hrdinu zaujalo nebo ho určitým způsobem provokuje. Vedle šatů z krepdešinu pak s lehce erotickým nádechem poodhaluje halenky, blůzky, košilky a těsná trička. Například ve skladbě **Bahama rum** z roku 1981 „*měla jsi na sobě žluté Harley tričko / bylo ti knap a sexy.*“ V pozdějších skladbách přechází spíše k motivům ženských blůzek a halenek jako v textu **Danse Macabre** z alba *Divné století* (1996): „*v červené sametové halence / podobáš se Evě i Marii*“ nebo v písni **Karolína** z roku 1985, kde dívku svého srdce dokonce připodobňuje k bohyni lásky, smyslnosti a krásy Venuši: „*Stojí tam v modravé blůze / Venuši mi připomíná / přiznávám že líbí se mi tuze / Karolína.*“

Ve skladbě **Hospoda u mámy** stojí květovaná halenka výčepní Marušky jakoby v rozporu s obvykle hrubým hospodským prostředím a spíše koresponduje s přátelskou atmosférou, ve které se schází člověk s člověkem, jak zmíněnou hospodu popisuje vypravěč písně: „*Paní Maruška z výčepu zná nás všechny jménem / pomněnky kvetou jí na halence.*“

Ke své milé promlouvá lyrický subjekt plný touhy ve skladbě **Košilka**, která se poprvé objevila na albu *Písňe pro V. V.* (1988): „*Svlíkni si košilku z porculánu / krásnější než jsi ty nedostanu.*“

V kontrastu s něžnými ženskými svršky z jemných tkanin a „porculánu“ stojí oranžová blůza bláznivé Markéty ze stejnojmenné písně. Lyrický subjekt ji však přesunuje do jiné-

ho prostředí, zcela vzdáleného reality, kde se Markéta stává princeznou a špinavý nádražní podchod se mění v nádhernou gotickou katedrálu v Remeši: „*V nádražním podchodu / jak v chrámu katedrály v Remeši / ticho ticho Markéta housku jí / pak v jednom záchodu své oranžové blůzky rozvěší / a já ji a já ji a já ji miluji.*“

Ženské postavy jsou v Nohavicových písních vnímány nejen vizuálně, ale také jinými smysly. Několikrát se zde objevuje vůně hlavní hrdinky písňového textu. Nejzřetelněji je to pravděpodobně v textu **Heřmánkové štěstí**: „*heřmánkem zavoněla / já nevěděl co jí mám říci / [...] / ucítil jsem vůni heřmánku.*“

Ve skladbě **Bahama rum** popisuje vůni vlasů své milé po rozchodu: „*a tak jsem odešel pryč / a tvoje vlasy voněly blínou.*“

Silný kontrast s něžnou vůní milované ženy se opět objevuje v písni **Bláznivá Markéta**: „*pach piva z úst / a oči plonk.*“

Portrét ženské hrdinky, který Nohavica čtenáři písňového textu nabízí není nijak detailní. Jde spíše o pouhé náznaky, které často vynikají až ve spojení s hudbou. Živá melodie umocňuje temperament písňové hrdinky, klidná naopak křehkost, něžnost a ženskost. V souvislosti s teorií literární postavy podle Hodrové jsou tedy ženské postavy ve většině Nohavicových písňových textů postavy - hypotézy, jejichž podobu si má čtenář/posluchač domyslet podle své vlastní fantazie. Funkce postavy je zde budována na základě vypravěčem zprostředkovaných informací, které v tomto případě nejsou zcela determinované.

V Nohavicově písňové tvorbě lze najít také ženské postavy jevící znaky postavy-definice, pro kterou jsou příznačná jména mluvící nebo alegorická, která jsou s postavou úzce spjata a vychází z jejího charakteru. U Nohavici se objevují například v písni **Bláznivá Markéta** nebo v již výše zmiňovaných skladbách **Kosatá a Zubatá** a **Děvenka Štěstí a mládenec Žal**. Na základě těchto jmen může čtenář předvídat jejich chování nebo si představit jejich charakterové rysy, což je součástí autorovy strategie. Nohavica používá ve svých textech i skutečné postavy z reálného života nebo historie, které však svým způsobem mění, čímž vlastně ztrácejí svoji autentičnost a do jejich reálného obrazu vnikají prvky závislé na úhlu pohledu vypravěče. Nejedná se o smyšlený obraz, ale spíše o komplexnější vnímání skutečnosti, které může být u každého rozdílné. Podle Hodrové procházejí tedy procesem hypotetizace a pomalu se přibližují k postavě-hypotéze. pomalu se přibližují k postavě-hypotéze. V písni **Maria Panna** je hlavní hrdinkou Panna Marie, matka Ježíšova. Pokud přijmeme skutečnost, že se v křesťanské tradici jedná o jednu ze zásadních historických postav, pak můžeme alespoň z pohledu církve považovat jméno Panny Marie za historické. Její jméno v této písni směřuje k postavě-defini-

ci a podporuje iluzi o reálném charakteru. Hodrová konstatuje, že postava – definice má absolutně předvídatelné chování, které je v souladu s tradičním pojetím určitých lidských postav a typů.⁶⁶ Nohavica však propůjčuje Panně Marii vlastnosti ženy z dnešní společnosti, samostatnost a nezávislost na muži, které stojí v jasném rozporu s tradičním pojetím této postavy. Obecně lze tedy konstatovat, že ženské postavy – definice v Nohavických textech mohou svůj reálný předobraz překračovat nebo ho naopak zcela nepokrýt. Autor totiž často kombinuje charakteristiky a příběhy několika reálných postav a vytváří tak mozaiku složenou z dílků skutečných i smyšlených.

3.5 Charakter vztahu písňového hrdiny k ženám

Charakterizovat vztah písňového hrdiny k ženám lze na základě způsobu, jakým k nim promlouvá nebo jakým je představuje publiku. V některých případech mluví s ženskou hrdinkou přímo, jinde popisuje v roli vypravěče nějaký příběh nebo situaci, pomocí které může čtenář poznat jejich vzájemný vztah. V mnoha textech přistupuje k ženským postavám velmi něžně, s láskou a úctou, jako milující muž, ochránce ženy a její strážce před okolním světem nebo těžkým osudem.

V písni **Mařenka** z alba *Babylon* (2003) lyrický hrdina utěšuje svoji milou slovy: „*Neplakej Mařenko počkej na mě / chtěl jsem ti nabídnout svoje rámě / čeká nás cesta trnovým houštím / já svoje Mařenky neopouštím.*“

Neslibuje jednoduchou cestu, ani bezproblémový život, ale lásku a ochranu. Vysvětluje, že se nemohou spolehnout se na vyšší moc, ani na Boha, ale sami na sebe, mají pouze jeden druhého. „*Blikají dvě hvězdy temnou nocí / Pánbů nás zanechal bez pomoci / Drž se mě za ruku v zimě této / snadné a lehké nebude to / kdo jiný líp to ví nežli my / vyhnání do tmy a do zimy.*“

Současně svoji milou ujišťuje, že on je ten jediný a pravý: „*Dva vlci s jizvami na těle / z oblohy svržení andělé / nepoví mlčí a mají hlad / jediný na světě já tě mám rád / Jediný na světě k tobě pravý / udělám obýnek z listů trávy.*“

V písni **Sarajevo** z alba *Divné století* (1996) vypravěč v předvečer své svatby promlouvá ke své vyvolené plný lásky a odhodlání ji navždy chránit a milovat. Jakoby v pozadí celého děje přibližuje básník aktuální události rozbouřené Evropy.⁶⁷ Sarajevem symbolicky začíná i končí celé „divné“ 20. století.⁶⁸

66 HODROVÁ, D. a kol.: ...na pokraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001, s. 544-550

67 20. století přineslo mnoho válečných konfliktů – první a druhou světovou válku, studenou válku, totalitní režim v naší zemi a na samém svém konci i válku v bývalé Jugoslávii

68 V roce 1914 byl v Sarajevu spáchán atentát na Františka Ferdinanda d'Este, který byl záminkou k vyhlášení války Srbsku Rakousko-Uherskem a jednou z příčin první světové války. Na konci 20. století opět figuruje Sarajevo jako jedno z hlavních ohnisek války v Bosně a Hercegovině. Tehdejší ozbrojený konflikt v letech 1992–1995 patří k nejkrvavějším v dějinách Evropy

„Přes haličské pláně vane vítr zlý / to málo co jsme měli nám vody sebraly / [...] / Ještě boří oheň a praská dřevo / ale už je čas jít spát / tamhle za kopcem je Sarajevo / tam budeme se zítra ráno brát.“

Láska zde opět vítězí nad zlým osudem. Písňový hrdina nehledí na těžkou dobu a je připraven svoji lásku ochránit v domě postaveném vlastníma rukama, v domě s pevnými základy, v domě z kamení, což téměř evokuje ke srovnání s biblickým vyjádřením něčeho pevného, stálého, nezničitelného. Podobně jako Ježíš popisuje v Bibli, že vybuduje svoji církev na skále a brány pekelné ji nepřemohou⁶⁹, tak lyrický hrdina této písně buduje dům své lásky na pevných základech, aby vydržel navěky a byl důkazem hloubky citů k jeho nevěstě. *„Postavím ti dům z bílého kamení / dubovými prkny on bude roubený / aby každý věděl že jsem tě měl rád / postavím ho pevný na věky bude stát.“*

V několika písňových textech je téměř v kontrastu s ochráncem žen patrná **převa- ha písňového hrdiny nad ženou**, kterou určitým způsobem ovládá a ona mu podléhá. Nejsilněji je tato dominance čitelná v písni **Líbíte se mi** z alba *Moje smutné srdce* (2000). Vypravěč písně zde odhaluje své erotické fantazie. Narozdíl od většiny jiných textů zde používá básník futurum. Jeho představy a touhy se tedy upínají k budoucnosti, jako by dával svému hrdinovi naději, že se to opravdu jednou stane. *„Ruce vám k posteli svážu / půl dne se v pokoji neukážu / vy utonete ve vlastní touze / já potom přijdu a řeknu pouze / Líbíte se mi.“* Přestože chce mít ženskou hrdinku zcela ve své moci a jeho představy jsou místy až sadistické, přistupuje k ní s úctou, kterou vyjadřuje opět vykáním. Jedná se tedy pravděpodobně o ženu nedosažitelnou. I přes veškerou úctu chce být stále tím, kdo rozhoduje o její svobodě i o naplnění její touhy. *„Jak jsou pevná ta pouta / budu sledovat mlčky od piána z kouta / vy se budete malinko vzpouzet / já napiju se vína a řeknu pouze / Líbíte se mi / [...] / Až den se nakhýlí k noci / působit začnou zlé mé moci / lůžko bude místem temných kouzel / a já noční čaroděj řeknu pouze / Líbíte se mi...“*

Do role děsivého divokého vlka, který hladoví po blízkosti ženy, se vtělil s jistou dávkou humoru písňový hrdina v textu **Jsem šedý vlk**. Žena je v tomto případě zcela bezbranná a nemá šanci se ubránit jeho touze. *„Jsem šedý vlk a mám zježenou srst / v očích mi ublíky žhnou-ou / sám velký Belzebub vztýčil svůj prst / dnes v noci budeš mou-ou.“*

Opakování poslední slabiky -ou modeluje obraz vyjícího vlka, který se před ničím nezastaví a současně vyznívá humorně. *„Zapentli petlice a dělej co chceš / poslyš jak beránci řvou -u-ú / předtím co stát se má neutěčeš / dnes v noci budeš mou-u.“*

Oba výše zmíněné texty se právě kvůli intenzitě své touhy po moci nad ženským tělem zcela odlišují od všech ostatních. Písňový hrdina zde pří-

⁶⁹ Bible, Matouš: 16, 18

mo promlouvá k objektu své sexuální touhy a jasně dává najevo své úmysly, narozdíl od ostatních písní, kde přistupuje k ženě s úctou, obdivem a láskou. U Nohavici jako autora textu je taková otevřenost písňového hrdiny překvapující. Sám píseň *Líbíte se mi* komentuje takto: „Ješitně oceňuji svoji vlastní odvahu napsat tuto píseň. Však jsem za ní taky schytl. Ale na druhé straně jsem byl pochválen, že až nevíte jak. Nejen o této písni platí, že bychom z písně neměli činit dalekosáhlé závěry. A známkovat člověka na základě toho co poslouchá to už mi připadá úplně scestné.“⁷⁰

S nadsázkou a vtipem vypráví o své ženě hrdina písně **Ona je na mě zlá** z alba *Ikarus* (2008). Lyrický hrdina navenek zoufá a trpí, protože si ho jeho milá nevšímá i přesto, že jí dal vše, co měl. „*Dal jsem jí modré z nebe / poklady snesl pod noby / svého oslíka / bandasku mlíka / ona je na mě zlá.*“ Ve skutečnosti však dobře ví, čím na ni zapůsobí a jedním prstýnkem si získá její náklonnost zpět. Ačkoliv obětuje své poslední peníze, je to vlastně on, kdo má převahu a ví, jak svou milou obměkčit. Tentokrát nejde o fyzickou převahu muže, ale o převahu taktickou. On je rovněž ten, kdo nakonec odpouští. „*Jen co se zít- ra rozední / vezmu svůj dukát poslední / zajdu na rynek / koupím prstýnek / aby nebyla zlá / Prstýnkem dveře zavřeme / nikomu neotevřeme / k ní se přivinu / pak jí prominu / že byla na mě zlá.*“

70 NOHAVICA, J.: Komplet. 1. vydání. Cheb: G+W, 2005

4. Typologie ženských postav ve vybraných Nohavicových textech

Milostná lyrika se u Nohavici spojuje s hledáním smyslu života na zemi, s úvahami o Bohu, osudu a lidském poslání. V jednotlivých textech lze pozorovat určité podobnosti, na jejichž základě je možné charakterizovat několik hlavních typů ženských hrdinek podle rolí, které zastávají.

Nejzřetelnější jsou u Nohavici motivy lásky, kde žena přímo vystupuje jako ztělesnění jejích různých podob. Písňový hrdina je v některých textech omámen a zamilován, jinde zase pokoušen. V některých písničkách popisuje ženu jako celoživotní partnerku, jinde jako lásku osudovou i zničující. Jiným způsobem přistupuje ke své milence, jiným se obrací na svoji nevěstu a manželku. V jeho milostné lyrice lze najít motivy bezstarostné lásky a zamilovanosti i lásky vyzrálé, která překonala již mnohé překážky.

4.1 Žena jako životní láska, partnerka a matka

Žena v roli celoživotní lásky prochází v Nohavicově tvorbě znatelným vývojem, ve kterém se zrcadlí různé etapy lidského života. Na začátku společného života je vykreslována obvykle jako krásná nevěsta. Často si jí písňový hrdina představuje jako matku svých dětí, přibližuje atmosféru domova a rodinné pohody. Současně si pohrává s myšlenkou, že celý život mají teprve před sebou.

V písni **Těšínská** z alba *Divné století* (1996) vypravěč přemýšlí, jak by vypadal jeho život, kdyby se narodil na začátku 20. století. „*Kdybych se narodil před sto lety / v tomhle městě / u Larischů na zahrádě trhal bych květy / své nevěště.*“

Na území dnešního Českého Těšína začátkem 20. století žili Češi a Poláci společně bez problémů. Spory o toto území se objevily roku 1918 a vyústily v roce 1938 připojením města k Polsku a následně k Německu. Písňový hrdina však žije v roce 1910 a jeho vyvolená pochází z prosté rodiny řemeslníka z tehdy polského města Lvov, v současné době největšího města západní Ukrajiny. „*Moje nevěsta by byla dcera ševcova / z domu Kamińskich odněkud ze Lvova.*“

V této písni se autor velmi pečlivě věnuje charakteristice ženské hrdinky, narozdíl od jiných textů, kde tak často činí pouze v náznacích. Několikrát zde přímo mluví o její kráse a přirovnává ji k nejkrásnějším těšínským šperkům (viz kapitola 3.3.). Vedle její krásy vyniká také veselá povaha. Naopak jazyková nebo národnostní bariéra zde nehraje vůbec žádnou roli, sám autor si ji pravděpodobně ani nepřipouští. Nohavica mluví velmi dobře polsky a polštinu použil částečně i v tomto textu: „*kochał bym ją i pieścił / chyba lat dwieście.*“

Lyrický hrdina si velmi dobře uvědomuje, že najít lásku na celý život je skutečně zázrak. „*Mluvila by polsky a trochu česky / pár slov německy a smála by se bezky / jednou za sto let zázrak se koná / zázrak se koná.*“

Vypravěč nechce od života něco výjimečného, pouze pracovat, založit rodinu, mít děti, radovat se z obyčejných věcí jako je mládí, zdraví, slunce, luční květy nebo vůně svátečního oběda. „*Měl bych krásnou ženu a tři děti / zdraví bych měl a bylo by mi kolem třiceti / celý dlouhý život před sebou / celé krásné dvacáté století.*“

Podobně jako na začátku písně, tak i uprostřed se opakuje motiv rozkvetlé zahrady u Larischů, kde písňový hrdina trhá květy pro svou milou. Zatímco na začátku je trhá pro svou nevěstu, uprostřed textu se již jasně obrací přímou řečí na svoji lásku současnou, jakoby ani na chvíli nepochyboval, že i před sto lety by byla ona jeho vyvolenou. „*Kdybych se narodil před sto lety / v jináči době / u Larischů na zahradě trhal bych květy / má lásko tobě / Tramvaj by jezdila přes řeku nahoru / slunce by zvedalo hraniční závoru / a z oken voněl by / sváteční oběd.*“

Z mladé nevěsty se vedle milujícího muže stává pečující matka a partnerka, v jejíž náručí hledá lyrický hrdina klid a teplo domova. Ona přesně ví, co její muž potřebuje, co má rád. V textu písně **Kytky v květináči** přibližuje vypravěč atmosféru domova prostřednictvím zdánlivě malých každodenních věcí, které však ve své prostotě ukazují, jak hluboká je láska a porozumění dvou spolu žijících lidí. Písňový hrdina se vrací z cest domů ke své ženě a dětem. Vyjadřuje se, jako by skutečně žil pouze ve svém bytě s rodinou a jinde to pro něj nemělo cenu, jelikož nikde jinde ho tak dobře nikdo nezná. „*Na mé planetě je spousta domů / a jenom jeden byt / do něj vracívám se z kosmodromu / k životu se uložit / v kuchyni na mě čeká filé / tady vědí že mám filé rád / a děti převlečené do košilek / po Večerníčku chodí spát.*“

Vypravěč kupuje cestou domů jahody, které jsou zde důkazem toho, že na svou ženu myslí. Nezáleží na tom, jak je jeho dárek cenný. Skutečnou hodnotu zde představuje čas strávený s jeho ženou, kdy ji se zájmem vyslechne. Autobiografické prvky zde odkazují na 80. léta, kdy Nohavica často koncertoval daleko od domova a na svých koncertech byl v roli buřiče velmi pečlivě sledován StB.

Společně se svojí ženou se přirovnává ke kytkám v květináči, jejichž kořeny jsou navzájem tak silně propojeny, že je nelze oddělit. „*Jsme kytky v květináči / které zapustily společně kořeny / a chtít nás přenačít / tak to je ztracený.*“

Současně však přiznává, že každý den není úplně slunečný a opět na zdánlivě obyčejných nepodstatných věcech, jako je pořádek v bytě, vykresluje nesmyslnost partnerských hádek. „*Jen co nám otrne jó už je to tady / že zas nevynáším ráno koš / krev se nabrne a pak nám*

není rady / a z tuleně se stává mrož / ty tvoje manýry ty moje cigarety / kdo má pořád luxovat byt / kam strkáš ty papíry a co ten knoflík od manžety / s tebou člověk nemůže žít.“

Ačkoliv není každý den tak krásný, jak by si přáli, nemohou tyto malichernosti změnit jejich lásku. Společně pokračují na své cestě životem, jeden vedle druhého. *„my jsme dvě koleje co jdou vedle sebe / do stanice Absolutno / a kdybys ty neměla mě a já neměl tebe / bylo by na světě velmi smutno.“*

Manželský pár po několikaletém společném soužití popisuje píseň **Zestárli jsme lás-ko** z roku 1986⁷¹, která se objevila v pozdějších letech na internetovém albu Pražská pálená. Děti pomalu odrůstají a stávají se nezávislými. Písnový hrdina se obrací ke své ženě s láskou: *„Líbat se prý na ulici to se v našem věku nedělá / zestárli jsme lásko zestárli jsme docela / [...] / I ta píseň co jsem kdysi pro tě složil už je omšelá / zestárli jsem lásko zestárli s ní docela / ale věra když jsi spala a já na tebe koukal / napsal jsem ti novou docela.“*

Podobně vyznává hlubokou lásku svojí ženě hrdina písně **Mám jízvu na rtu** z alba *Ikarus* (2008). Vzájemná souhra obou životních partnerů, harmonie jejich vztahu i vyzrálost citů je patrná i přes odlišnost jejich charakterů. Zapomínat na to špatné a pamatovat na to dobré, co vzájemné soužití přináší. Taková je životní filozofie písnového hrdiny. *„Někteří lidi mají fakt divné chutě / ale já lásko má stále stejně miluju tě / když hážeš bílé křemenáče na cibulku / když zvedáš prst jako dirigentskou hůlku / A i když mě to táhne tam a tebe občas jinam / na špatné věci pro ty dobré zapomínám.“*

4.2 Žena jako hravá láska

Bezstarostná hravá láska dvou mladých milenců se objevuje především v počátcích Nohavicovy písnové tvorby. Vzplanutí a zamilování mezi chlapcem a dívkou je pomíjivé. S o to větší intenzitou vykresluje básník kouzlo daného okamžiku, na který bude většinu života jen vzpomínat.

V písni **Bahama rum** z roku 1981⁷² vzpomíná písnový hrdina na předvánoční čas, který trávil se svojí dívkou. Svět jakoby pro ně neexistoval a oni v té krátké existenci času žili jen jeden pro druhého. *„Celou noc pili jsem Bahama rum / a pojídali sušené keksy / měla jsi na sobě žluté Harley tričko / bylo ti knap a sexy / pak jsme se milovali / z každého ústa zpíval nám Plíhal / tak to šlo noc co noc / od Mikuláše do Vánoc.“*

Bezstarostnost je narušena sousedem dívčí hrdinky, který představuje totalitní režim se svými udavači a špehy. Nohavica sem vkládá autentické prvky, kdy sám byl pod stálou kontrolou StB. Dívka se o písnového hrdinu bojí a on raději odchází. *„Pak přišel dopis na*

71 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 166

72 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 163

národní výbor / tvůj soused je patrně fízl / řeklas mi je mi tobo vážně líto / ale bacha abys něco neslízl / a tak jsem odešel pryč / a tvoje vlasy voněly blínou / paks tady nebyla / od Vánoc do Apríla.“

Nakonec lyrický hrdina zjišťuje, že důvod jejich odloučení byl pouhou záminkou a dívka pravděpodobně emigrovala na západ, aniž by se mu svěřila. „*V červnu mi přišla domů poblednice / s razítkem Baden Baden / bývalas vždycky velká krasavice / a teď je s tebou ámen / v Potravínách / vyprodali Bahama rum / za nos mě vodila / od Apríla do Apríla.“*

Motiv zamilovaného páru se objevuje také v textu písně **Na zídce staré kašny** z alba *Mikymauzoleum* (1993). „*Na zídce staré kašny / sedě vedle tebe / vytáh jsem koláč z brašny / připadal si jako Mikuláš / andílci prostopášní / propadli z nebe / jaký jsem frajer strašný / a co na mě máš.“*

Písňový hrdina hází symbolicky minci do kašny v naději, že se jeho přání vyplní. „*Stříbrný pětibálíř / hozený do vody se utopil / zážraky se dály / neboť důvod i čas na to byl.“*

4.3 Žena jako objekt touhy a fantazie

Velmi podobným způsobem ztvárnil autor situaci, kdy písňový hrdina touží po ženě a vykresluje si její tělo ve své fantazii. Výsledek pak obsahují dva písňové texty. Prvním z nich je skladba **Zatímco se koupeš** z alba *Cesty* (1985). Vypravěč promlouvá ke své ženě, která se právě koupe. Ve svých představách vidí vodu, které se oddává její nahé tělo, cítí mýdlovou pěnu na její kůži a ve své fantazii se jí zmocňuje. „*Zatímco se koupeš / umýváš si záda / na největší loupež / ve mně se střádá / tak jako se dáváš vodě / vezmu si tě já já zloděj.“*

Od ženy ho dělí pouze stěna, překážka, již nemá odvahu překonat. Skrz tenkou zeď je schopen slyšet vše, co se za ní děje. Očím to však zůstává skryto. „*Už v tom vážně plavu / za stěnou z umakartu / piju druhou kávu / a kouřím třetí Spartu / a za velmi tenkou stěnou / cítím jak se mydlíš pěnou / [...] / Zatímco se koupeš / umýváš si záda / svět se se mnou houpe / všechno mi z rukou padá / a až budeš stát na prahu / všechny peníze dal bych za odvahu.“*

Vedle překážky v podobě zdi naráží písňový hrdina také na nedostatek odvahy. Raději ale bojuje se svou vlastní touhou, než se překážkou: „*bylo by to krásné / kdyby srdce bylo klidné / ale ono není.“*

Druhou písní, kde Nohavica nechává svého lyrického hrdinu marně toužit po blízkosti ženy a znovu používá stěnu jako překážku, je skladba **Za hotelovou zdí**. Na rozdíl od první uvedené písně je muž ponechán pouze svým intimním představám, které zůstávají nenaplněny. Přes tenkou zeď hotelového pokoje se nechtěně stává svědkem milostného aktu dvou milenců. „*Za hotelovou zdí / dva se milují / tenká je zeď / nelze neshýšet.“*

Zeď v tomto případě představuje nepřekonatelnou překážku a symbolizuje nenaplněnou touhu lyrického hrdiny. Snaží se přejít na jiné myšlenky a pomoc hledá v televi-

zi. Brzy však ke svému překvapení zjišťuje, že se právě vysílá erotický magazín, což ještě umocňuje absurdnost celé situace, ve které se ocitl. „*Sen padá na víčko / v TV běží Peříčko / tož to je z louže pod okap / kdýž je chlap chlap.*“

Celý příběh vyústí rezignací osamocněného písňového hrdiny, kdy se kvůli neuspokojení své touhy obrací obecně proti ženám, což mu přináší částečnou úlevu. „*Ženské jsou mrchy / spěchám do sprchy / vodou chladnou jako led / chladím borčej těla střed.*“

Zatímco v první zmíněné písni s motivem zdi čtenář či posluchač spíše soucítí s písňovým hrdinou, ve druhé písni ho přijímá s humorem. Lyrický hrdina sám popisuje své pocity s vtípem a nadsázkou, která ještě více, než při pouhém čtení, vyniká při poslechu písni v Nohavicově podání.

V kontrastu s nesmělostí a neuspokojením v předchozích textech, odkrývá písňový hrdina velmi otevřeně své touhy v písni **Zatanči** z alba *Divné století* (1996). „*Zatanči má milá zatanči pro mé oči / zatanči a vetkni nůž do mých zad / at' tvůj šat má milá at' tvůj šat na zemi skončí / at' tvůj šat rázem je sňat.*“

Hrdina touží vidět tělo své milé při živelném tanci kolem ohně. Tanec zde zastává roli milostné přede hry, což lyrický hrdina přímo ženě sděluje slovy „*pak ke mě pojd' a mojí bud'*“, které se několikrát v textu opakují. „*Zatanči jako se okolo ohně tančí / zatanči jako na moři loď / zatanči jako slunce mezi pomeranči / zatanči a pak ke mě pojd'.*“

Z básnickových slov poznáme že u něj žena svým tancem, ladnými pohyby a svými doteky dokáže probudit vášně a provokuje ho. „*Polož dlaň má milá polož dlaň na má prsa, polož dlaň nestoudně na moji hrud' / obejmi má milá obejmi moje bedra / obejmi je pevně a mojí bud'.*“

Nejzřetelněji mluví muž v písni o své touze ve chvíli, kdy ženě vyznává, že po ní hladoví, trpí, je nenasycen. „*Nový den než začne má milá nežli začne / nový den než začne nasyt' můj hlad / zatanči má milá pro moje oči lačné / zatanči a já budu ti brát.*“

4.5 Žena jako láska umírající nebo ztracená

Nohavica dokáže zachytit i okamžiky krize partnerského vztahu, kdy vážně vzájemná komunikace. Cokoliv je vyřknuto, může ublížit a co se přejde mlčením, zrovna tak. V podobné situaci se nacházejí muž a žena v písni **Ty ptáš se mě** z alba *Ikarus* (2008). „*Ty ptáš se mě / a já ptám se tě / a mlčíme oba / neboť málo slov je na světě / ty ptáš se mě / a já ptám se tě / každý jinou řečí / na jiné planetě.*“ Nevídná atmosféra, které dominuje odcizení dvou dříve vzájemně se milujících lidí, je vylíčena pomocí metaforických přirovnání a personifikací, které zdůrazňují nepříjemné pocity hlavních aktérů. Plody trnky symbolizují trpkost celé situace. „*Ticho visící u stropu má křídla netopýra / noc vyskakuje z příkopu / ticho visící ve vzduchu / do brnku trnky sbírá.*“

Oba písňoví hrdinové cítí, že jejich láska mizí v nenávratnu. „*Pobledy z očí do očí / a tmu křižují blesky / jdou vlci dolů úbočím / pobledy z očí do očí / a nebude už bezky.*“

Metafory, které básník používá pro nevyřčená slova písňových hrdinů, vyvolávají pocit marnosti, zbytečnosti a konce. „*Slova která si neřeknem / se nevyřčená vrací / žebráci v šatu nepřekném / slova která si neřeknem / jsou mrtví ptáci.*“

Závěrečné přirovnání ke sladkovskému poli po boji připomíná skutečnost, že nehledě na to, kdo vyhrál, ztráty jsou obrovské v obou táborech. „*Sedíme v jednom pokoji / s květinou v umyvadle / sladkovské pole po boji / sedíme v jednom pokoji / a počítáme padlé.*“

Pocity muže, který si pomalu zvyká na ztrátu své ženy po rozchodu, přibližuje text písně **Ještě mi scházíš** z alba *Divné století* (1996). Po dlouhodobém vztahu se těžce smíruje s tím, že jeho žena již patří jinému muži, že nelze vrátit společné chvíle ani drobnosti s ní spojené. Ve svém smutku zachovává podvědomě každodenní rituály, jako v době, kdy žili spolu. „*Ještě se mi o tobě zdá / ještě mi nejsi lhostejná / ještě mě budí v noci / takový zvláštní pocit / ještě si zouvám boty / abych snad neušpinil / náš nový běhoun v síni.*“

Vzpomíná na detaily, které byly spojené například s příchodem jeho ženy domů a již se nebudou nikdy opakovat. „*Ještě mi scházíš / ještě jsem nepřivykl / že nepřicházíš / že nepřijdeš / že zvoněk nezazvoní / dveře se neotevrou / že prostě jinde s jiným seš / ještě mi scházíš / stále ještě mi scházíš.*“

Svoji ženu vidí ve všech zdánlivě obyčejných věcech, které najednou nabývají nových hodnot. Například zrcadlo, které odráželo obraz jeho ženy nebo společná snídáně jako symbol blízkosti dvou lidí. „*Ještě je na zrcadle dech / mlhavá stopa po tvých rtech / [...] / ještě tě piju v kávě / a snídám v bílé vece / ještě jsi ve všech věcech.*“

5. Místo a význam, které Nohavica ženským postavám přisuzuje

V Nohavicově poetickém světě žijí ženské hrdinky neodmyslitelně po boku svého muže. Jsou skutečně jeho druhou polovinou. Jedná se rovnoprávný vztah, kdy jeden patří druhému. Teprve vzájemným spojením vyžívají společně muž a žena v celistvou lidskou bytost. Nohavica zde modeluje určitý druh lidské symbiózy, kdy propletení navzájem svými neviditelnými kořeny nejsou schopni žít jeden bez druhého. Velmi zřetelně je tento vztah demonstrován v písni **Jsem tvůj muž**, která je následně citována v celém znění:

*Jsem tvůj muž a ty jsi moje žena
jsem tvoje bolest a ty jsi můj lék
jsem tvůj dům a ty jsi moje stěna obohó
jsem tvůj dar a ty jsi můj vděk*

*Jsem tvůj muž a ty jsi moje žena
jsem tvoje křídlo a ty jsi můj let
jsem tvůj příboj a ty jsi moje pěna obohó
jsem tvůj vesmír a ty jsi můj svět*

*Jsem tvůj muž a ty jsi moje žena
jsem tvůj angrešt a ty jsi můj plod
jsem tvůj stát a ty jsi moje měna obohó
jsem tvůj prostor a ty jsi můj bod*

Já jsem tvůj muž a ty jsi moje žena

V Nohavicově podání se nejedná o lásku trvající celý život, ale ještě déle. Básník jako by si nepřipouštěl, že tento cit může mít nějaké hranice v čase. V písni **Sarajevo** z alba *Divné století* (1996) promlouvá muž ke své nastávající ženě: „*Farář v kostele nás sváže na věky / věnec z tamaryšky pak hodí do řeky.*“

Na stejném albu se objevuje také píseň **Stodoly**. Obraz hořících stodol za kopci a hejna havranů evokují smutnou atmosféru okolního světa. Podobně jako u písničky předchozí nemá na lásku hlavních hrdinů žádný vliv, kdy se zrodila. „*Za kopci hořely stodoly / havrani kroužily nad poli / stařenky smály se do dlaní / navěky jsme spolu svázaní.*“

Básník se snaží sdělit čtenáři/posluchači, že dokonce ani smrt není tak silná, aby dokázala přemoci sílu lásky. V písni **Ani smrt nás lásko nerozdělí** ujistí uje lyrický hrdina svoji ženu, že ani jeho úmrtí by nebylo příčinou konce jejich lásky. Sílu osudu, vyšší moci nebo dokonce Boha personifikuje do osoby nebeského dřevorubce, který rozetne strom na dva díly. „*Nad lesy zablýsklo se zaduněl brom / zvony bily / nebeský dřevorubec rozčísł strom / na dva díly / [...] / rezavé lišky chodí po jeteli / ani smrt nás lásko nerozdělí / nerozdělí.*“

I po smrti vystupuje muž jako ochránce ženy, slibuje jí ochranu a bezpečí. „*Jako spolehlivý kamenný brad pod nebesy / až usneš budu vartovat / at' jsi kde jsi / po černém orlu pošlu zlaté střely / zprětrhat pavučiny pod postelí / ani smrt nás lásko nerozdělí / nerozdělí.*“

Ženu opuštěnou mužem vykresluje básník v atmosféře prázdného tichého pokoje v písni s příznačným názvem **Opuštěná**. „*Celá se choulí jak tak mlčí / opuštěná / z pod víček růžek smuténky ji trčí / opuštěná / nikomu o tom nepoví neboť se stydí / opuštěná / uprostřed samoty v krajině lidí / opuštěná / vlající jako prádlo na plotě / zbloudilá ve svém vlastním životě.*“

Ženu básník přirovnává ke kamenné Venuši, torzu antické krásy ukrytému pod mořskou hladinou, kde její krásu nikdo nevidí. „*Ve chvílích největšího ticha poslouchá Cobena / nikam už nespáchá / ta Venuše kamenná / torzo antické krásy / pod hladinou moří / ale srdce se pořád hlásí / srdce pořád hoří hoří.*“

Podobné pocity samoty a zoufalství prožívá i opuštěný muž v písni **Jako jelen když vodu chce pít** z alba *Moje smutné srdce* (2000). Z textu je patrná básníková inspirace 42. biblickým žalmem a názvem „Jako laň dychtí po bystré vodě“, tedy spíše jeho úpravou českým evangelickým farářem Jiřím Třanovským (1592-1637), jak ho zachytil ve svém kancionálu Cithara Sanctorum.⁷³

„*Jako jelen když vodu chce pít / běží lesem k zřídlu ukrytému / jako jelen když vodu chce pít / Tak toužím při tobě být / je mi úzko samotnému / tak toužím při tobě být.*“

Celý text písni je koncipován jako volání o pomoc, které, narozdíl od původního žalmu, kde zpěvák dychtí po živém Bohu, směřuje ke své ženě, kterou ztratil. „*Pomoz mi v mé samotě / pomoz mi v mém životě / pomoz mojí opuštěné duši / já noc co noc po tobě volám.*“

Z monologu písňového hrdiny není zcela jasná příčina jeho odloučení od milované ženy, ale v náznacích odkrývá, že to byla jeho vlastní pýcha. Neprosí ji o odpuštění, ale je připraven udělat vše, aby se vrátila. „*Nikdy jsem nebyl tak sám jako teď / velká pýcha vystavěla zed' / [...] / Až spadnou listy osiky v říjnu / všechno co přijde bez reptání přijmu.*“

Zatímco ve vztahu životních partnerů nechává básník ženskou hrdinku navždy spojenou s jejím mužem, ke vztahu mileneckému přistupuje ve smyslu jeho existence v čase, bez větších iluzí. Žena jako milénka nedosáhne výsadního, na věky trvajícího postavení

73 NOHAVICA, J.: Komplet. 1. vydání. Cheb: G+W, 2005, s. 62

po boku svého milého, ale je spíše jen chvilkovým opojením. Zamilování v jeho písňové tvorbě obvykle žijí teď a tady, jejich spojení je pouze krátkým okamžikem z pohledu věčnosti, jejich vzplanutí je silné, ale pomíjivé. Nohavica navíc podtrhává jedinečnost daného okamžiku nejistou budoucností. Prostřednictvím lyrického hrdiny naléhá na ženu, aby neodkládala jejich sblížení, protože zítřek je nejistý. V některých písních jsou jeho obavy z nejisté budoucnosti ve smyslu lidské existence oprávněné, v jiných naopak pouze využívá situace, aby dosáhl sblížení. Tyto motivy se prolínají hned v několika písňových textech. Jedním z nich je eroticky laděná píseň **Košilka**, která se poprvé objevila v albu *Písně pro V. V.* (1988). „*Svlíkni si košilku lásko moje / do rána bílého daleko je / do rána daleko k srdci kousek / krásné je když lidi milujou se.*“

V další sloce se sice písňový hrdina snaží nezastrašit plachou dívku, ale následně dává najevo pochybnost o společné budoucnosti. „*Včeras mi utekla teď jsi tady / jako já žádný tě nepohládí / na vodě voděnce tajou ledy / co když jsme teď spolu naposledy.*“

Podobně laděná je píseň **Rakety**, která vznikla v roce 1983 jako spontánní reakce na umístění ruských raket na našem území v dobách studené války.⁷⁴ Celým textem se prolíná atmosféra spojená s pocitem nejistoty a strachu z budoucnosti. Chlapec z písně svým způsobem poněkud zneužívá situaci a apeluje na svoji dívku, aby společně strávili chvíle, co jim ještě na světě zbývají. „*Chceš-li za mnou lásko / přijít až zítřka / třeba bude už pozdě / jsem jen bromádka kostí / a shluk bílkovin / a naježené rakety / mi míří rovnou / do slabin / a taky na mou hlavu / A tak přijď už radši dnes / at' spolu dočkáme se jitra / a o sebe se se mnou rozděľ.*“

Hrdina písně zastupuje mladou generaci, která je proti své vůli vhozena do života. Má pocit, že jí nikdo nenaslouchá a tak hledá oporu v lásce. „*Hodláš-lásko za mnou přijít až zítřka / třeba bude už pozdě / nikdo nás neposlouchá a tak poslouchejme sebe / jak se naše srdce bláší / ještě chvíli ještě moment / ještě vteřinu / ach tady na Zemi.*“

Společná láska a chvíle blízkosti pomáhají v této situaci překonat strach z nejistých zítřků. „*A tak přijď už radši dnes / at' spolu dočkáme se jitra / a o sebe se se mnou rozděľ / cítím že nebudu mít strach / když budu ležet vedle tebe.*“

74 NOHAVICA, J.: Rakety. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2008 [cit. 2013-01-31]. Dostupné na internetu: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/rakety/rakety.htm>>

6. Metafora ženy ve vybraných Nohavicových textech

6.1 Žena jako přírodní živel

Každý z přírodních živlů – země, vzduch, voda a oheň – vyvolává jiné vnímání a působí jiným dojmem. Jejich chování se nám může jevit jako nezřízené, spontánní, a hlavně nevypočitatelné. Člověk je jimi fascinován, zároveň se jich obává a snaží se vymyslet způsoby, jak je ovládnout. Snaha zbavit živly jejich nespoutanosti však nezůstává bez odpovědi. „Živly jako život sám, nelze spoutat beztrestně. Nespoutanost je jejich bytostnou vlastností – spoutaný živel není živlem, zastavený čas není časem, znehybněný a proměň zbavený život není životem.“⁷⁵

S přírodními živly, především vodou a ohněm, ve spojení se ženou se můžeme setkat v Nohavicových písňových textech několikrát. Zbývající dva živly se vyskytují méně často. Rozdíl ve vnímání každého z nich je velmi patrný. Každý živel symbolizuje odlišné hodnoty nebo vlastnosti.

6.1.1 Žena jako voda

Voda jako živel je spojena s ženským principem. Voda doprovází člověka již v těle matky, představuje životu potřebnou tekutinu, ke které se každý vrací. Dokáže však i ničit. Řeky modelují krajinu, přenášejí naplaveniny. Pokud člověk vodu nerespektuje, dochází k porušení harmonie a voda začne ničit i zabíjet. Voda dává příležitost vzpamatovat se. „Mytologicky i archetypálně je voda lze vnímat potopu jako varování a nabídku nového počátku. Změny vztahu ke světu, k životu, k sobě samému. Voda vždycky nese možnost znovuzrození: Plodová voda, živá voda, Duch vznášející se nad vodami. Vzkříšení a křest.“⁷⁶

Žena jako ztělesnění potopy, povodně, vystupuje v písni **Velká voda** z alba *Babylon* (2003). Nohavica se zde snaží zpracovat téma osudu v podobě valící se vody, která je nezkrotná a bezohledně s sebou bere vše, na čem člověk léta pracoval, co je pro něho cenné, na čem mu záleží. Přichází nenápadně, jako nezvaná návštěva: „*K našemu domu přišla voda / z neděle na pondělí pozdě v noci / já už spal / k našemu domu přišla voda / zazvonila a hned dobrý večer / můžu dál.*“

Nemá k ničemu úctu. Vše materiální, co má pro člověka nějakou hodnotu, voda bere jako bezcenné harampádí: „*Jako nějaké harampádí jako nějakou veteš / že ti tady něco patří to se teda pleteš / co sis tu nanosil vezmou si jiní / a já jen stál udiveně v síni.*“

75 NEUBAUER, Z., ŠKRDLANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2005, s. 12, 62.

76 NEUBAUER, Z., ŠKRDLANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2005, s. 63.

Voda neuznává lidskou práci a věci, které byly dříve důležité a na kterých si člověk tolik zakládal, se zdají být najednou čtenářům textu malicherné a směšné: „*Proč jste mi vzaly moje jistoty / nápisy Pozor zlý pes přitlučené na ploty / Jízdní řády tramvají i záказы vjezdu / hákový kříž i pětícípou hvězdu.*“

Voda odešla se všemi věcmi, co hrdina písni vlastnil. Na závěr ještě malé varování – loučí se s tím, že se může kdykoliv vrátit: „*Všechno za co jsme se celý život bili / mýrnix týrnix v jedné chvíli / vzaly a zmizely pak u dětského břístě / na viděnou milý pane zase někdy příště.*“

V této písni Nohavica varuje před porušením harmonie v soužití s vodou jako živlem. Člověk se jí snaží zkrotit a ona se brání v podobě povodní. Jako velká voda nezná slitování, nemá úctu k lidským hodnotám a ničí vše, co jí přijde do cesty.

K vodní kalamitě přirovnává svou milou hrdina písni **Krupobití** z alba *Babylon* (2003). Přesto, že si uvědomuje její zničující sílu, nemůže si pomoci, je do ní zamilován a fascinován její bezprostředností, nespoutaností a krásou. „*Jsi krupobití v žitném lánu / jsi vodní kalamita v Pákistánu / divoké víno uprostřed cesty / ženská co přivede mě do neštěstí / [...] / Jsi nebe na němž mraky rodí se i hynou / jsi moje teplé místo pod peřinou.*“

Na svém internetovém albu *Od Jarka pod stromeček* (2006) zveřejnil Nohavica písničku **Láska je jako kafemlýnek**, která původně vznikla již v roce 1978.⁷⁷ Motiv vodního živlu se objevuje v již výše zmiňované druhé sloce, kde srovnává nejen barvu vlasů svých a své dívky, ale také velmi odlišné povahy, klidnou a prudkou. Nespoutaný ženský temperament přirovnává k prudké řece. Používá zde však spojení „krásně prudká“, což vyjadřuje opět pro písňového hrdinu jistou naději, že se v ní neutopí. Plout v takové řece je vzrušující a dobrodružné a zároveň příjemné. „*Tvoje vlasy havran utkal / moje včelí dech / ty jsi řeka krásně prudká / a já tichý břeh.*“

Dále v písni pokračuje v přirovnání dvou rozdílných povah ke dvěma na první pohled zcela odlišným živlům – ohni a vodě. U Nohavici se však navzájem doplňují, jeden druhému nevadí, nestojí proti sobě, ale vedle sebe. A pokud se stane, že si ti dva nerozumí, vzpomínají na to hezké, co bylo. „*Každý jsme jinačí / protože kde je voda je i oheň / když se nám to někdy rozkvačí / říkáme si Nebud' trdlo jen si rychle vzpomeň.*“

Na novém albu *Tak mě tu máš* (2012) přichází Nohavica s písni **Zbloudilý koráb**, kde s lehkým erotickým nádechem modeluje ženu jako otevřené moře, na kterém se zmítá zbloudilý koráb. Vydává se napospas nástrahám, které moře chystá. „*Nad hlavou nebe mám / pode mnou se moře vzdouvá / Vyplul jsem nevím kam / Daleko je břeh / Kompas už ztratil směr / A koráb do tmy vplouvá / mořský ďáble ber / Ber anebo nech.*“

⁷⁷ NOHAVICA, J.: Písň Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 164

Vlasy své milé přirovnává k mořským vlnám, kterým se vydává napospas s odvahou a nadějí v lepší zítřky. „*Hřebeny mořských vln / Jsou tvoje plavé vlasy / [...] / Za černým obzorem / Jehož konce nedoblédnu / Tam je má nová zem / Můj azyl po boji / Koráb vratký je / On přídí míří ke dnu / Jenom ten přežije / Kdo se smrti nebojí.*“

Pro všechny výše uvedené písňové texty s motivem vody je typický symbol naděje pro písňového hrdinu. Přestože je bezradný a unášen jejím proudem, není to jeho konec.

6.1.2 Žena jako oheň

Oheň jako přírodní živel je těžko uchopitelný. Co vzplane a shoří, promění se v prach. Vedle své obrovské ničitelské síly je ale oheň rovněž dárce světla a tepla, symbolem rodinného krbu, útulného bezpečí domova i jeho stálého ohrožení. V lidové moudrosti je označován jako „dobrý sluha a zlý pán“. Jeho nevypočitatelné chování a zvláštní způsob existence způsobily právě jeho složitou uchopitelnost.

Ohniště postavené do kruhu představuje magický obrazec, který lidi přitahuje a spojuje. „Oheň způsobí, že všichni hledí jedním směrem a přitom se vidí navzájem. Oheň je seskupil, spojil, dal prostor jejich společnému bytí: „jsme tu spolu“. Okolní temně hrozí příroda zůstává za našimi zády, i s divokými zvířaty, která moc ohně zaplaší.“⁷⁸

V Nohavicových textech se oheň jako symbol rodiny a domova objevuje nejzřetelněji v písni **Unaven** z alba *Moje smutné srdce* (2000).

Po boji s okolním světem a jeho nástrahami se písňový hrdina vrací zpět ke své ženě, v jejímž náručí se cítí chráněn. Cítí marnost svého každodenního boje a sebe samého přirovnává k Donu Quijotovi. O to větší je pak jeho potřeba lásky a pocitu bezpečí. „*Unaven / celý den jsem bojoval s větrnými mlýny / sedm vlků zabil jsem s medvědem zápasil / a teď nemám síl.*“

Oheň zde symbolizuje vzájemnost a blízkost dvou lidí, rodinné zázemí. Je to místo tepla a světla, když kolem panuje tma. „*Tvůj oheň plápolá / od řeky to zebe / tma je dokola a nad námi nebe / a já místo vedle tebe mám.*“

I žena je zde připodobněna k ohni, ona dává muži pocit tepla domova a bezpečí a lásky. „*Schoulený ve tvé náručí / nikdo na mě nemůže / zabalený do kůže / už se propadám / někam hluboko zpátky / kde je tma / a kde to všechno začíná.*“

Oheň je také považován za obraz sebe sama, ukrytý lidské duši. Probouzí se a ohlašuje ve chvílích, kdy duše není rozptýlena myšlenkami, řečmi a představami. V okamžicích, kdy člověka opravdu něco zaujme a nadchne, mluvíme o vzplanutí, zahoření pro

78 NEUBAUER, Z., ŠKRDLANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2005, s. 81-82

něco nebo něčím. Nadšení lze označit jako „hnutí, jímž naše existence nabývá podoby duchovního vzmachu, jímž činně a plně zakoušíme vlastní skutečnost.“⁷⁹

Vzplanutí pro ženu, které svojí hloubkou a duševním rozměrem přesahuje pouhou touhu po tělesném spojení, nabízí text písně **Planu** z alba *Divné století* (1996). Písňový hrdina je „rozpálen“ pohledem na svoji dívku, její tělo ve svitu měsíce a s lehkým erotic-kým nádechem popisuje spojení dvou bytostí. V tomto textu není žena přímo přirovná-
na k ohni, ale síla tohoto živlu, kterým na muže působí, je zřejmá v opakujícím se refrénu.
*„Ruce položil jsem na tvá řadra která ve tmě svítí / měsíc ozářil ti tvář / tvoje jemně rozervené tělo mě
chytá do svých sítí / jako rybu rybář / Planu / Kolenem dotýkám se tvého / pak se vkládám mezi tebe
/ máš víčka od luny / na svých bedrech cítím touhu celého pohanského nebe / se svými broma a Peruny“*

6.1.3 Žena jako Země

Země je odlišná od ostatních živlů především svojí beztvarostí. Ve spojení s vodou však nabývá schopnosti přijímat tvar, stává se úrodnou půdou, mění se v tvárnou hlínu. Působením ohně a vzduchu se zemský tvar zpevňuje a získává stálost, odolnost a trvanlivost. Země sama dokáže při svých proměnách cíleně řídit vzájemné působení živlů. Její žár nepůsobí ničivě. Například magma, tvořící se v plášti Země, řízeně přeměňuje horniny a působí transmutaci kovů, krystalů, jejich zrod, růst a zrání.⁸⁰

Nohavica přirovnává ženu k rozžhavené lávě tryskající z nitra sopky v písni **Strakapúd** z alba *Moje smutné srdce* (2000). Hrdina písně se zachová jako opravdový muž, neza-
lekne se ničivé síly vulkánu. Tím získá svoji milou i možnost poznat její druhou mírnou
tvář a krásu. *„Vysvitlo slunce modrý strakapúd po nebi krouží / probud' se láska moje srdce po tobě
touží / a ty jsi vroucí jako láva pod Etnou / když sopka vstává bázlíví odlétnou / jen já zůstávám /
jen já zůstávám.“*

6.1.3 Žena jako vzduch

Vzduch je průhledný, v podobě dechu je projevem i zdrojem života, jako ovzduší je spo-
lečným prostorem všeho živého. Vzduch se vznáší nad Zemí i nad vodami, překonává
přízemnost. V písni **Zbloudilý koráb** vykresluje ženu jako moře v bouři, koráb lyrického
hrdiny se zmítá z posledních sil v orkánu. Je však odvážný, a vyplouvá do mořských vln
a silného větru. Kombinace těchto dvou navzájem propojených živlů by leckoho odra-
dila, on se však nezalekne a nevzdává. Podobně jako pod rozbouřenou sopkou, tak i na

79 NEUBAUER, Z., ŠKRDLANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání.
Praha: Mladá fronta, 2005, s. 79

80 NEUBAUER, Z., ŠKRDLANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání.
Praha: Mladá fronta, 2005, s. 124

vzdouvajícím moři přeje štěstí odvážným. „Zbloudilý koráb můj na vlnách se kymácí / A já zapomněl i signál volací / Zbloudilý koráb můj pluje černým orkánem / Když jednou padneme nevstanem.“

Silný vítr zde může symbolizovat prudký ženský temperament, který na jedné straně vzbuzuje u lyrického hrdiny vzrušení a touhu, na straně druhé obavy a strach z neznáma. Vítr je rovněž nestálý, není jisté, kam písňového hrdinu zavane, není jisté, zda působení větru přežije. Stejně tak lze pochybovat o lásce k ženě, která může být nestálá a ničující jako bouře na moři. Nohavica nechává svého písňového hrdinu riskovat, nedává mu jinou možnost, než vyplout do rozbouřených vln. Tím mu současně otevírá naději na odměnu za jeho odvahu.

6.2 Žena připodobněna ke květům a plodům

Metaforické zobrazení ženy v podobě květů, rostlin a zralých plodů se prolíná celou Nohavicovou tvorbou. Květy symbolizují krásu ženy, její vůni, křehkost, čistotu duše i schopnost zaujmout na pohled.

Na albu *Osmá barva duhy* (1989) se objevila **Píseň psaná na vodu**, která navozuje tichou podvečerní atmosféru na břehu řeky v daleké Číně. Nohavica zde nabízí krátké zastavení a pohled do starodávných časů a snaží se zachytit krásu daného okamžiku. Dívka je zde připodobněna k lotosovému květu, který je v Číně symbolem čistoty a rozkvětu lidské duše. „Nad lotosovým květem / na vteřinu zastavil se čas / na břehu cop si plete / dívka jež má velmi tichý hlas / je slyšet klapot větru / o koruny sekvojových dřev / na tisíce kilometrů / slyším její velmi něžný zpěv.“

Nejen exotické květy spojuje básník s ženskou krásou, ale „vystačí“ si i s heřmánkem. V písni **Heřmánkové štěstí** z roku 1976⁸¹ zpívá lyrický hrdina o dívce, do které se zamiloval a volá na ni „má lásko – lásko z heřmánku“. Jedním z důvodů, proč přirovnává autor k milované dívce zrovna heřmánek, by mohla být jeho pronikavá vůně, která lyrickému hrdinovi evokuje přítomnost milované ženy nebo heřmánek z karlovických lesů, kde tráví společný čas. Jeho drobné květy mohou též symbolizovat fyzické vlastnosti jeho milé – drobnou postavu a krásu.

Sám v hotelovém pokoji, daleko od své ženy, je lyrický hrdina písni **Sněženky** z alba *Moje smutné srdce* (2000). Namísto své milované pokládá vedle sebe kytičku sněženek. „Na prázdný polštář vedle sebe / sněženky dal jsem místo tebe / sněženky dal.“

81 NOHAVICA, J.: Písně Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994, s. 163

Jejich květy symbolizují vzdálenou ženu a jejich bílá barva též čistotu a věrnost. Podobně jako bílý holub, který přiletěl na hotelové okno. „*Na římsu přiletěl bílý holub / mně bylo líto že nejsme spolu / tak jsem se přikryl a spal.*“

Svůj stesk se snaží zahnat spánkem a sněním o své ženě. Ráno se však probouzí a vedle zvadlých sněženek poznává pomíjivost svých snů. „*Na hotelích jsou tvrdá lože / sněženky vadnou ach můj bože / a toho jsem se bál / a toho jsem se bál.*“

Podobně jako Karel Kryl v písni Salome vykreslil Nohavica krásu biblické Salome v jedné sloce písni **Osud**, která se objevila ve filmu *Rok ďábla*. Salome okouzila svého nevlastního otce Heroda svou krásou a tancem takovým způsobem, že ji slíbil cokoliv si bude přát. O to větší pak bylo jeho zklamání, když si napohled krásná a nevinná dívka přála utátnou hlavu Jana Křtitele. Nohavica připodobnil krásu a čistotu mladé dívky ke květu lilie, který zdobí její pas. „*V zahradě za domem / trnul jsem v úžasu / když potom jednoho dne spatřil jsem Salome / s lilí u pasu.*“

Bílá lilie vystupuje jako symbol krásy, nevinnosti a skromnosti.⁸² Co se však na první pohled jeví jako nevinné, může ve skutečnosti být pravým opakem, což lyrický hrdina zakrátko sám poznává. Namísto něžné lilie se setkává s pálivou kopřivou. Neopětovaná láska mu spálila srdce a jeho život se stal těžkým. Salome si obrazně bere na míse jeho hlavu, namísto Křtitelovy: „*jak ke mně pomalu jde / srdce mi spálila kopřiva / že něco nesmí se / i když by se mělo dát / pohřbený zaživa / a s hlavou na míse / bylo mi od toho dne těžko žít.*“

Pomocí sladkého ovoce modeluje básník ženskou přitažlivost, odkrývá atmosféru slunných letních dní. Šťavnatost a краса zralých plodů symbolizuje zdraví, mládí a plodnost.

Metaforická spojení ženy a zralých plodů používá básník několikrát v textu písni **Strakapúd**, která zde byla již několikrát citována. Písňový hrdina přirovnává krásu své milé ke zralým meruňkám a k révě z moravských vinic: „*a ty jsi krásná jako meruňka uprostřed léta / a ty jsi krásná jako réva v Boršicích / když zem se slévá s oblohou hořící.*“

Vinná réva se jako metaforické přirovnání objevuje i ve skladbě **Krupobití**, kde lyrický hrdina popisuje osudovou ženu jako „*divoké víno uprostřed lesní cesty.*“ Objevuje se tedy v místech, kde by ho nikdo nečekal, podobně jako láska se může objevit tam, kde ji člověk nečeká.

82 RŮŽIČKOVÁ, Z. – VENDLOVÁ, L.: Květomluva. 1. vydání. Praha: Lika klub, 1997, s. 38

7. Autorský přístup Jaromíra Nohavici k ženským postavám, souhrnná specifikace způsobu, jakým jsou v textech charakterizovány a reflexe rolí, které v nich sehrávají

Nohavicovy písňové texty působí velmi prostě a přirozeně. U posluchačů dokáží vzbudit dojem, že se jich bezprostředně týkají. Snadno rozumí pocitům písňového hrdiny, neboť to jsou i jejich radosti a starosti, spojené s každodenním životem. Šenkapoun označuje tento dojem sebejisté a radost probouzející prostoty za nejpodstatnější znak jeho písní. „Technika, forma – to všechno jsou jen prostředky, kterých Nohavica užívá k tomu, aby dosáhl dojmu přirozenosti a celistvosti, aby docílil jednoduchého tvaru, který čím více se k této ideální podobě blíží, tím hlouběji v sobě ukrývá cestu, po níž k ní bylo třeba jít.“⁸³

I ženské postavy jsou charakterizovány s jistou dávkou jednoduchosti a prostoty. Nohavica nezabředá do složitých tvarů nebo nesrozumitelných metafor, ale nabízí přirozený obraz skutečného ženství a všeho s ním spojeného. O ženách se vyjádřil takto: „A jestli já někdy napíšu román, bude taky o ženě. Ženská duše mi připadá hlubší než mužská, zkoušenější životem. Je v ní víc pokory.“⁸⁴

Při bližším zaměření na způsob, kterým Nohavica ženy ve svých textech charakterizuje, lze vypožorovat základní rozdíly mezi jednotlivými písňovými hrdinkami, nehledě na roli, kterou ve vztahu k lyrickému hrdinovi zastávají. Na jedné straně vykresluje **ženu slabou a křehkou**, kterou muž jako ochránce brání před nástrahami života, je jí oporou a průvodcem po celý život. Příklady takových žen v písňových textech byly popsány již v kapitole 3.5.

Na straně druhé představuje ženu **duševně silnou**, schopnou nepoddát se osudu a překonat jeho nástrahy. Obraz takové ženy je viditelný v písni **Maria Panna** z alba *Moje smutné srdce* (2000). „*Maria Maria Panna / světem chodila chodila sama / jenom s Josefem.*“ Josef je v tomto případě v roli poněkud neschopného muže, který žije vedle ženy, ale nepředstavuje pro ni žádnou velkou oporu. Hledají nocleh, kde by porodila své dítě, ale nikdo jim nechce pomoci. Marie si nakonec poradí sama. Příběh, který se odehrává před dvěma tisíci lety, lze velmi snadno přenést do současných poměrů. Žena se nespolehá na pomoc svého muže, jedná prakticky, nezávisle na partnerovi. Často jí nic jiného nezbývá. „*Maria Maria Panna / na to povídá že si poradí sama / našla malou stáj / trochu to tam páchlo / ale vědro vody / všechno to spláchno.*“

83 ŠENKAPOUN, P.: Písňový verš Karla Kryla a Jaromíra Nohavici. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Vedoucí práce Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 239

84 DOBIÁŠ, J.: Brnkání na duši. 1. vydání. Praha: Práce, 1990, s. 222

Vnitřně se sice trápí, ale přesto nesmí propadnout svému smutku. „*A pak ležela / a trochu brečela / a Josef bambula / tvářil se jak mula / a potom k půlnoci / s boží pomocí / a díky odva-
ze / přivedla na svět kluka jako obrázek.*“

Nakonec je to opět žena, která vycítí možné nebezpečí a sama rozhodne o tom, že je čas jít dál. „*A zatím na nebi / zablikla kometa / Marie povídá: / Josef chystej se do světa / Tady není / pro nás bydlení / tady nás nemilujou / syna nám zamordujou.*“

Vnitřní sílu ženy demonstruje Nohavica také v písni **Mikymauz** z alba *Mikymauzoleum* (1993). V období vztahové krize dvou manželů je to právě žena, která se iniciativně podílí na opětovném sblížení. „*Povídáš něco o tom co bychom dělat měli / pomalu vychládají naše důlky na posteli / všechno se balí v šeru či to bylo vinou / že dřevorubec máchl mezi nás siročinou.*“

Manželské lože symbolizuje vzájemné spojení obou manželů, které bylo násilně narušeno. Text písně přibližuje autorovo alkoholické období, které silně zasáhlo i jeho soukromý život a vztahy s okolím.

Vedle křehkých a silných žen a dívek se zde objevuje také **žena osudová**. V již dříve citované písni **Kosatá a Zubatá** z alba *Moje smutné srdce* (2000) se lyrický hrdina ocitá ve spárech dvou prostopášných dívek, které ho strhávají k nočním hrátkám. Žena je v tomto případě chápána negativně a písňovým hrdinou přijímána nejistě a s obavou. „*Proč prý jste pane tolik smuten / co když vám srdce pukne / ty dvě smály se jak pomínuté a kasaly si sukně / mě každá z jedné strany rafla / v tom zřejmě měly praxi...*“

Dívky písňového hrdinu zaujaly svým vzhledem i svobodomyslností. Je jako zbaven své vlastní vůle, přistupuje na jejich přání a zcela se jim oddává, přestože tuší, jaké následky to může pro něho přinést. „*Ony bydlely na kraji města a postel měly s nebesy / já řekl jim kdybych ráno nevstal / tak at' se teda neděsí.*“

Ráno se vypravěč písně probouzí mezi snem a realitou. Pomyšlení na minulou noc ho netěší, ale působí mu vnitřní bolest. „*Já cítil divnou bolest v hrudi / jak bych měl ránu sečnou / a u hlavy mi tikal budík / natažen na nekonečno.*“

Závěr

Nohavica jako autor písňových textů věnuje ženám ve své tvorbě značnou pozornost. Již množství ženských postav vypovídá o tom, že jsou pro básníka a písničkáře neustálou inspirací. Občas si autor neodpustí trochu nadsázky, humoru a satiry, ale naprostá většina textů s ženskými prvky vypovídá o hlubokých citech písňového hrdiny, jeho úctě k ženám, o soužití dvou lidí, touze někam patřit, pocitu blízkosti a domova.

Nohavica vkládá do svých textů, stejně jako ostatní písničkáři, autobiografické prvky s cílem podtrhnout důvěryhodnost písně a přesvědčit posluchače o jejich skutečném vztahu k realitě. Žena je pro Nohavicu velmi důležitá i v jeho reálném osobním životě. Ačkoliv si pečlivě chrání své soukromí, v rozhovorech obvykle neopomene zdůraznit, že velký podíl na jeho úspěchu má právě manželka Martina, se kterou žije již čtyřicet let. Ona je tím ztělesněním rodinného zázemí, tepla domova a opory, o kterých mluví ve svých písních. Hledat však za každou písňovou hrdinkou její přesnou kopii v reálném životě by bylo přinejmenším scestné. Sám autor přiznává, že se v jeho textech mísí autentické prvky s fikcí, sny a fantazií. Některé postavy, i když jsou vykresleny velmi reálně, jsou od základu vymyšleny. Jiné v sobě naopak spojují části rozmanitých příběhů ze života nebo rysy skutečných postav.

V interpretační části práce byly z různých pohledů prozkoumány ženské prvky ve vybraných písňových textech. Již na začátku zaujme posluchače písní nebo čtenáře jejich textů tematická pestrost příběhů, ve kterých jsou zobrazeny ženy a dívky v nejrůznějších životních situacích. Ženské prvky vkládá Nohavica nejen do písní ze současného života, ale i do skladeb s historickým podtextem. Objevují se také v pohádkovém imaginárním světě fantazie nebo v písních satirických. Rovněž prostředí, ve kterém se pohybují, žijí, milují či strádají nabízí neskutečné množství obrazů. Hrdinku jeho písní lze potkat v pražském metru, prochází se v karlovických lesích, kde Nohavica prožíval své dětství, ale i v zemích vzdálených. Básník ji například pouští na lodi po Nilu ve starověkém Egyptě nebo ji posadí na břeh řeky v daleké Číně. Z jednotlivých scén je patrná Nohavicova velmi dobrá znalost české i světové literatury i historických souvislostí. Jeho metaforická přirovnání jsou vždy podložena svým hlubším významem, nepoužívá jich ledabyhle bez rozmyslu. Ať už se žena objevuje kdekoli, její hlavní a nejdůležitější místo je vedle muže. V roli životní partnerky, matky a manželky je jeho neodmyslitelnou součástí. Muž a žena nejsou pouze spojeni, nýbrž vzájemně propleteny, srůstají v jeden celek. Lyrický subjekt věří v tuto podobu lásky, podobně jako sám autor, jako v jedinou možnou variantu vyústění skutečného vzta-

hu dvou milujících se lidí. Vyznává tradiční hodnoty, které představuje manželství, rodina a domov. Přestože v současné době procházejí v naší společnosti výraznou proměnou., pro písňového hrdinu zůstávají jedinou platnou hodnotou, stabilním a pevným bodem v celém pohyblivém vesmíru.

Nohavica velmi často vykresluje lásku mezi mužem a ženou na pozadí různých historických událostí. Staví je do velmi těžkých období, která lásce a citům kladou překážky. Často musí řešit význam své existence, překonávat strach z nejistých zítřků i ze smrti. Ať už společně procházejí hrůzou války nebo nástrahami totalitního režimu, představuje jejich láska jedinou jistotu, o kterou se mohou opřít. I v situacích, kdy všechno kolem ztrácí svůj skutečný význam, láska jako jediná svůj smysl i sílu nepozbývá. Je nekonečná, neohraničená jak v prostoru, tak v čase. Prostupuje dějiny lidstva v neustále opakujících se příbězích, přitom tak originálních a nezaměnitelných, především díky jedinečnosti citů dvou hlavních hrdinů.

Resumé

This thesis is focused on female characters in the song lyrics of Jaromír Nohavica. At first the thesis presents several definitions and concepts of literary character. An important part of the theoretical part is a division of literary characters into character-defining and character-hypothesis by Daniela Hodrová. This division is based primarily on how the figure approaches the author himself. Attention is also focused on the knowledge of the names of the characters – here we result from Hodrová and Žaneta Dvořáková.

In the interpretative part, attention is paid to the analysis of the relationship of the female characters and the lyrical subject in Nohavica's texts. Furthermore we find out how the author characterizes the female characters and what poetic devices are used in the characterization. On the basis of the same features of the female characters in selected texts is then created typology of these characters. Because the motive of a woman in Nohavica's texts is very often linked with motive of love, in a large number of texts you can find the same type of the female character – a woman as a life partner and mother of the children of the song hero. On the other hand, Nohavica introduces a free-minded love, love of two lovers that rapidly passes away in the texts. In these cases, woman is presented as a lover. In the texts you can find female representing object of the song hero's desire. In this case, woman is not a partner of a song hero, she is unattainable for him. The last type of the female character, which is presented in the thesis, is woman as a dying and lost love. In song lyrics, in which woman is depicted like that, Nohavica describes a crisis of a relationship.

The place and the importance, which the author attributes to the female characters, are also analyzed. A woman is most frequently depicted as a partner or lover, her place is consequently beside the man. But in Nohavica's production also female characters without a partner exist, in this case the woman is abandoned by her partner.

A separate chapter is devoted to metaphors of women. Frequent metaphor is a natural element. In Nohavica's production we can see all four elements – water, fire, land, air – as metaphors for a woman. In several song lyrics woman is likened to the fruit and flowers. The thesis tries to analyze the metaphors and reveal its deeper meaning. The following are specified which position hold the roles that female characters in Nohavica's song lyrics advocate.

Anotace

Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta
bakalářská diplomová práce

Autor: Veronika Kučerová

Studijní obor: Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

Název práce: Ženské postavy v písňových textech Jaromíra Nohavici

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lubomír Machala, Csc.

Počet znaků: 109 906

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 37

Klíčová slova: Jaromír Nohavica, písňová tvorba, literární postava, ženská postava,
motivy ženy

Anotace diplomové práce:

Tato práce se zabývá analýzou ženských postav v písňových textech Jaromíra Nohavici. V první části je nastíněn život Jaromíra Nohavici a jeho tvorba od samotných začátků až do současnosti. Dále jsou shrnuty obecné poznatky o literární postavě a jejím postavení v rámci literárního díla. Interpretační část se soustředí na typologii ženských postav v Nohavicových textech. Typologie je vytvořena na základě shodných rysů postav ve vybraných textech. Tato část také specifikuje role, které ženy v autorových textech zastávají. V závěru je shrnut Nohavicův způsob charakterizace ženských postav.

Seznam literatury a použitých zdrojů

Primární literatura a zdroje

ČERVENKA, M.: Významová výstavba literárního díla. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1992. 155 s. ISSN 0567-8269.

DVOŘÁKOVÁ, Ž.: Jména postav v próze a nejednoznačnost jejich identifikace. Bohemica Olomucensia. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, č. 2, roč. 2010, s. 246-252. ISSN 1803-876-X.

FOŘT, B.: Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání. 1. vydání. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

HODROVÁ, D.: a kol.: ...na pokraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století. 1. vydání. Praha: Torst, 2001. 865 s. ISBN: 80-7215-140-1.

NOHAVICA, J.: Komplet. 1. vydání. Cheb: G+W, 2005. 259 s. ISBN 978-80-7215-399-2.

NOHAVICA, J.: Písňe Jaromíra Nohavici od A až do Ž. 1. vydání. Brno: Hitbox, 1994. 166 s. ISBN 80-85648-10-5.

NOHAVICA, J. Písňe od A do Z.: Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv_az/_archiv_az_index.htm>.

RAUVOLF, J.: Hledání Jaromíra Nohavici. Řitka: Daranus, 2007. 351 s. ISBN 978-80-86983-25-7.

Sekundární literatura

DOBIÁŠ, J.: Brnkání na duši. Praha: Práce, 1990. 254 s. ISBN 80-208-0015-8.

NEUBAUER, Z., – ŠKRDŁANT, T.: Skrytá pravda Země – Živly jako archetypy ekologického myšlení. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2005. 320 s. ISBN 80-204-1181-X.

PETRŮ, E.: Úvod do studia literární vědy. 1. vydání. Olomouc: Rubico, 2000. 186 s. ISBN 80-85839-44-X.

PROKEŠ, J.: Česká folková píseň v kontextu 60. – 80. let 20. století. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5808-8.

RŮŽIČKOVÁ, Z., – VENDLOVÁ, L.: Květomluva. 1. vydání. Praha: Lika klub, 1997. 60 s. ISBN 80-901440-7-1.

ŠENKAPOUN, K.: Písňový verš Karla Kryla a Jaromíra Nohavici. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 239 s.

VONDRÁK, J., – SKOTAL, F.: Legendy folku & country. Brno: Jota, 2004. 541 s. ISBN 80-7217-300-6.

Internetové zdroje

BRABEC, J. M.: Jaromír Nohavica. FOLK&COUNTRY. [online] 2003, č. 6, 2013 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_31.htm>.

BUCHERT, V., – KAISEROVÁ, Z.: Hutka nazpíval song o udavaci Nohavicovi. Idnes.cz: zprávy [online]. 2010, 2013 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/hutka-nazpival-song-o-udavaci-nohavicovi-fp2-/domaci.aspx?c=A071111_203710_domaci_klu>.

ČERMÁK, M.: Kejkliř. Reflex. [online] 1993. [cit. 2013-01-30]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/rozhovory/rozh_cz_00b.htm>.

FIALA, O.: Profil Jaromíra Nohavici. iHUDBA. [online] 14. 9. 2000, [cit. 2013-01-30]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_01.htm>.

CHLEBEK, P.: Nohavicova Pražská pálená. Chytrák Tím. [online] 12.03.2006 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.chytraktim.cz/clanek.php?ID=38>>.

KAČUROVÁ, J.: Ikarus příjemný, ale ne zásadní. Lidové noviny. [online] 28.02.2008 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_47.htm>.

KROBOVÁ, A.: Jaromír Nohavica: Já chcu domů! Xantypa. [online] 10.09.2003, [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/rozhovory/rozh_cz_03a.htm>.

NOHAVICA, J.: Bláznivá Markéta. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/blazniva_marketa/marketa.htm>.

NOHAVICA, J.: Natašo lásko má. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 1980, 2008 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/natasa/natasa.htm>>.

NOHAVICA, J.: Rakety. Archiv pod lupou. Oficiální webové stránky Jaromíra Nohavici. [online] 2008 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/archiv/rakety/rakety.htm>>.

Nohavica nahrál novou desku v prostějovském hotelovém pokoji č. 309. Idnes.cz: kultura [online]. 09.07.2012, 2013 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://kultura.idnes.cz/nohavica-nahrал-novou-desku-v-hotelu-dvt-/hudba.aspx?c=A120708_212053_hudba_jaz>.

POLÍVKA, T. S.: Nohavica v Lucerně vyhlásil referendum. TÝDEN. [online]. 23.07.2009 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/hudba/nohavica-v-lucerne-vyhlasil-referendum_130618.html>.

SASÍNOVÁ, P.: Jaromír nohavica, uhrančivý písničkář, který s léty dozrál jako víno. MF Dnes. [online] 15.5.2003, [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_04.htm>.

Světové mírové turné 2006 – Brisbane. Oficiální webové stránky českého svazu JDŽ. [online] 2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.joga.cz/aktuality/reportaze-2006-turneaustralie/smt2006-brisbane/index.php?highlight=lotosov%FD+kv%ECt>>.

ŠVELA, V.: Výhry a prohry náruživého křížovkáře. Lidové noviny-příloha Pátek. [online] 28.11.2003, [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_30.htm>.

ŠPULÁK, J.: Pocta hale Karolína, písničkář a slovu. Písničkář Jarek Nohavica vydal koncertní DVD a CD Doma. Právo. [online] 18.09.2006 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_39.htm>.

TESAŘ, M.: Jaromír Nohavica: Moje smutné srdce. Radio Proglas.[online] 25.07.2000 [cit. 2013-01-29] Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_15.htm>.

TESAŘ, M.: Nohavica: Zpěvák dvacetiletí. Reflex. [online] 2011, č. 9, s. 1. [cit. 2013-01-29] Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/clanky/cl_cz_37.htm>.

TICHÝ, A.: Setkání Fidlovačky s Nohavicou bylo šťastné. MF DNES. [online] 12.09.2000 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_19a.htm>.

UHLÁŘ, B.: Jaromír Nohavica přebásnil Figarovu svatbu. DENÍK. [online] 05.03.2009 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.denik.cz/divadlo/jaromir-nohavica-prebasnil—figarovu-svatbu.html>>.

VANĚK, J.: Jaromír Nohavica: 'Tak mě tu máte, jiný už nebudu. Koule.cz [online] 03.08.2012 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.koule.cz/cs/clanky/jaromir-nohavica-tak-me-tu-mate-jiny-uz-nebudu-29154.shtml>>.

VLASÁK, V.: Mnoha barvami dýchá Nohavicovo Divné století. Idnes.cz: kultura [online]. 25.11.1996 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.nohavica.cz/cz/jn/recen_cd/cd_cz_01.htm>.

VLASÁK, V.: Sbíрка Nohavicových textů ob stojí i jako samostatná sbírka básní. Idnes.cz: kultura [online]. 2010, 2013 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://kultura.idnes.cz/recenze-sbirka-nohavicovych-textu-obstoi-i-jako-samostatna-sbirka-basni-1lh-/literatura.aspx?c=A101013_161632_literatura_tt>.

VLASÁK, V.: Také na Babylonu je Nohavica králem. Idnes.cz: kultura [online]. 2010, 2013 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://kultura.idnes.cz/na-babylonu-je-nohavica-kralem-dku-/hudba.aspxc=A031103_121709_hudba_dpi>.